

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1907. Andra Kammaren. N:o 24.

Lördagen den 16 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *Albert Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

med förslag till ändrad lydelse af §§ 7, 9, 11, 12, 28, 32, 33, 35, 86 och 105 regeringsformen samt § 38 mom. 2 riksdagsordningen;

med förslag till lag om ändring i vissa delar af 30 kap. rättegångsbalken;

med förslag till understöd m. m. åt vaktkonstapeln vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona *J. A. Nilsson* för honom genom olycksfall i tjänsten tillskyndad skada; och

angående ny aflöningsstat för statskontoret.

De kungl. propositionerna bordlades.

§ 3.

Vidare aflämnades af herr statsrådet m. m. *Å. H. Hammar-skjöld* Kungl. Maj:ts propositioner:

angående inköp af den kvarstående delen af Dädesjö församlings gamla kyrka m. m.; och

angående rätt för rektorn vid folkskoleseminariet i Strängnäs *S. F. G. Lundqvist* till uppflyttning i högre lönegrad.

Jämväl dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 4.

Slutligen öfverlämnade herr statsrådet m. m. *W. Dyrssen* Kungl. Maj:ts propositioner:

angående anordningar för eldens ledning å pansarfartygen; och

angående pension åt tryckeriföreståndaren vid sjökarteverket
A. J. Aurell;

och blefvo på begäran dessa propositioner likaledes lagda
på bordet.

§ 5.

Herr talmannen yttrade härefter: Jag ber att få meddela, att efter öfverläggning inom talmanskonferensen angående riksdagsarbetets ordnande under den närmaste tiden beslutits, att arbetsplenium kommer att hållas nästa vecka på onsdag och, om så behöfves, äfven på torsdag och fredag, att första arbetsplenium efter påsk kommer att hållas torsdagen den 4 april, då gemensamma voteringar öfver till dess godkända voteringspropositioner komma att äga rum. Under den mellanliggande tiden komma inga andra ärenden att förekomma till afgörande än sådana, som angå voteringspropositioner, skrifvelseförslag o. d.

§ 6.

Föredrogos hvardera för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner:

angående nya stater för universiteten i Uppsala och Lund; och

angående aftal med Norge om gemensamma undersökningar rörande de svenska flyttlapparnas renbete i Tromsö och Nordlands amt.

§ 7.

Efter föredragning af de på kammarens bord hvilande motionerna hänvisades:

herr *N. E. Lindbergs* motion, n:o 211, till kammarens tillfälliga utskott n:o 3; och

herr *P. Hörnsténs* motion, n:o 212, till Riksdagens särskilda utskott n:o 1.

§ 8.

Vidare föredrogos, men bordlades ånyo bankoutskottets memorial n:o 8, lagutskottets utlåtanden n:is 26 och 27, Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8 samt Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 9.

§ 9.

Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.

Till afgörande förelåg lagutskottets utlåtande n:o 25, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

Genom en den 31 december 1906 aflåten proposition, hvilken af båda kamrarna blifvit till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom n. m.
(Forts.)

1:o) lag om nyttjanderätt till fast egendom;

2:o) lag om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom;

3:o) lag om servitut;

4:o) lag om inskrifning af tomträtt samt af fång till sådan rätt;

5:o) lag om inteckning i tomträtt;

6:o) lag om ändrad lydelse af 17 kap. 5 och 6 §§ handelsbalken;

7:o) lag om ändrad lydelse af 42, 43, 100, 105, 113 och 158 §§ utsökningslagen;

8:o) lag om ändrad lydelse af 39, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 56 och 57 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom;

9:o) lag om ändrad lydelse af 2 och 90 §§ konkurslagen;

10:o) lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i förordningen den 20 november 1845 i afseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarblifva;

11:o) lag om ändrad lydelse af 14 § i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämning;

12:o) lag om ändrad lydelse af 65 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan afledning af vatten;

13:o) lag om ändrad lydelse af 4 § i lagen den 24 maj 1895 angående hvad till fast egendom är att hänföra; samt

14:o) lag om ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden.

I sammanhang med nämnda proposition hade utskottet till behandling förehåft sex särskilda, i anledning af propositionen väckta motioner, nämligen:

1:o) af herr *J. Rettig* (motion inom Första Kammaren n:o 35);

2:o) af herr *G. F. Östberg* (motion inom Första Kammaren n:o 40);

3:o) af herr *J. Erlansson* (motion inom Andra Kammaren n:o 80);

- Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.* (Forts.)
- 4:o af herr *E. L. Camitz* (motion inom Andra Kammaren n:o 175);
- 5:o af herr *N. A. Nilsson* i Malmö *m. fl.* (motion inom Andra Kammaren n:o 178); och
- 6:o af herr *J. G. Pettersson* i Södertälje (motion inom Andra Kammaren n:o 183).

Utskottet hemställde, att Riksdagen, under förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändradt skick antagas, ville — med afslag å herr Erlanssons motion, herr Nilssons i Malmö med flera motion och herr G. F. Östbergs motion — i anledning af berörda proposition och herr J. Rettigs motion, herr Camitz' motion och herr Petterssons i Södertälje motion för sin del antaga vid utlåtandet fogade förslag till

- 1:o lag om nyttjanderätt till fast egendom;
- 2:o lag om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom;
- 3:o lag om servitut;
- 4:o lag om inskrifning af tomträtt samt af fång till sådan rätt;
- 5:o lag om inteckning i tomträtt;
- 6:o lag om ändrad lydelse af 17 kap. 5 och 6 §§ handelsbalken;
- 7:o lag om ändrad lydelse af 42, 43, 100, 105, 113 och 158 §§ utsökningslagen;
- 8:o lag om ändrad lydelse af 39, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 56 och 57 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom;
- 9:o lag om ändrad lydelse af 2 och 90 §§ konkurslagen;
- 10:o lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i förordningen den 20 november 1845 i afseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarblifva;
- 11:o lag om ändrad lydelse af 14 § i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämming;
- 12:o lag om ändrad lydelse af 65 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan afledning af vatten;
- 13:o lag om ändrad lydelse af 4 § i lagen den 24 maj 1895 angående hvad till fast egendom är att hänföra; samt
- 14:o lag om ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden.

I anledning af utskottets hemställan om afslag å herr Nilssons i Malmö m. fl. motion hade reservation afgifvits af herrar *Zetterstrand, Jansson* i Edsbäcken, *Widén, Lindhagen, Ersson* och *Pettersson* i Södertälje, hvilka yrkat, att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, genom hvilka rättsförhållandet i afseende å bostäder, som af arbetsgifvare vid industriella inrättningar upplättes åt deras arbetare, ordnades på grundvalen af de för hyresaftal gällande bestämmelser.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med afseende å sättet för föredragningen af detta utlåtande tager jag mig friheten hemställa, att hvarje lagförslag föredrages paragrafvis med ingress och rubrik sist och att vid behandlingen af § 1 i hvarje förslag öfverläggningen må omfatta förslaget i dess helhet samt att, för den händelse lagförslaget kommer att i vissa delar återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de delar af lagförslaget, som blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föränledas.

Den af herr Zetterstrand gjorda hemställan bifölls af kammaren.

I anledning häraf företogs till en början det under *mom. 1* upptagna förslaget till lag om nyttjanderätt till fast egendom.

Efter föredragning af *1 kap. 1 §* begärdes ordet af

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Albert Petersson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det nu föreliggande förslaget utgör första delen af lagberedningens förslag till ny jordabalk. Vår nuvarade lagstiftning på det område, som här behandlas, är mycket föråldrad och bristfällig. Hela det stora rättsinstitut, som går under namnet arrende, behandlas i några få åldriga stadganden angående förhållandet mellan landbo och jordägare, hvilka stadganden kvarstått sedan 1734, äfvensom i några senare tillkomna författningar. Och enahanda är förhållandet med hyresaftalet i stad. Hvad särskildt det senare beträffar, så ha genom föråldrade bestämmelser och genom den tolkning, som i domstolsväg kommit att gifvas åt en af hit-

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

hörande paragrafer, i vissa städer, särskildt i Stockholm, alstrats förhållanden, som kunna betecknas som olidliga.

En hyresgäst står i vissa fall så godt som rättslös gentemot en hänsynslös husägare; och många af dessa senare ha icke aktat för rof att begagna sig häraf på ett sätt, som kan betecknas såsom rent af upprörande. Jag skulle vara i tillfälle att i detta hänseende framlägga nyligen inträffade fall här i Stockholm, hvilka öfvergå hvad man kan föreställa sig som möjligt. På allt detta vill och kommer nog också det föreliggande lagförslaget att råda bot i den mån, sådant öfver hufvud taget är möjligt genom lagstiftning på den allmänna civilrättens område.

Förslaget afväger, såsom också utskottet vitsordat, förhållandet mellan kontrahenterna på ett skäligt och billigt sätt. Såsom något särskildt värdefullt måste betecknas de bestämmelser, som i förslaget inkommit i syfte att skydda den svagare partens rätt, och hvilka bestämmelser gjorts till tvingande lagbud, hvarigenom aftalsfriheten på detta område till den svagare partens fördel blifvit i viss mån inskränkt.

Vidare innehåller förslaget ett alldeles nytt rättsinstitut, nämligen det angående tomträtt. Härigenom har öppnats en ny form för upplåtelse af nyttjanderätt, som antagligen kommer att varda af ganska stor betydelse för städernas och de stadslänkande samhällenas utveckling. Det är min tro, att detta institut kommer att viuna användning och visa sig välgörande.

Förslaget innehåller för öfrigt bestämmelser, som vi hittills i lag saknat, angående servitut och därmed sammanhängande förhållanden.

Jag vågar hysa den förhoppningen, att förslaget, om det antages, skall bidraga till att skapa lugna och ordnade förhållanden inom denna del af vår rätt.

Förslaget har, sedan det framkommit, i stort sedt rönt ett välvilligt mottagande. Vid granskningen i högsta domstolen har ingen anmärkning framkommit, åtminstone icke af pluraliteten, angående de principer, på hvilka förslaget hvilar. Och hvad angår detaljerna i detsamma, så äro de anmärkningar, som därvidlag gjorts, icke af någon synnerligen omfattande art. Den öfverarbetning, som förslaget genomgått i justitiedepartementet, har därför kunnat och bort ske med ganska lätt hand.

Utskottet har uttalat enahanda omdöme, då utskottet säger, att vid pröfning af de särskilda lagförslagen utskottet kommit till den uppfattning, att genom dessa lagförslag de uppgifter, som förelegat, blifvit på ett mycket förtjänstfullt sätt lösta och att förslagens olika syften blifvit vederbörligen tillgodosedda. Jag vågar alltså hysa den förhoppningen, att äfven Riksdagen skall finna dessa förslag antagliga och därigenom taga första steget till en reform på detta område.

I fråga om den plan för omarbetning af jordabalken, som lagberedningen utstakat för sig, innehåller utskottets utlåtande upplysning. Det omtalas däri, att lagberedningen tänkt sig upp- taga ämnet i tre afdelningar. Den första skulle röra rättsför- hållandena vid nyttjanderätt till fast egendom samt vid servitut, d. v. s. hvad som nu föreligger utarbetadt och är för Riksdagen framlagdt. Den andra afdelningen skulle angå fång till fast egendom, lagfarts- och inteckningsväsendet och hvad därmed äger sammanhang. Den är för närvarande under arbete i lag- beredningen. Den tredje delen skulle omfatta öfriga delar af jordabalken, i sammanhang hvarmed en sista handläggning skulle egnas förslaget i dess helhet i syfte att inordna samtliga delar inom en gemensam ram och således bilda den nya jorda- balken. Utskottet har uttalat sitt gillande af denna plan, och den torde också finnas vara lämplig.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egen- dom m. m.

(Forts.)

Om nu det första steget tages genom antagandet af ifråga- varande lagar och om vidare arbetet på de öfriga delarna får fortgå som hittills, är det min förhoppning, att den tiden icke är långt aflägsen, då vi i Sverige ha en på moderna grunder stödd och tillfredsställande lagstiftning på ifrågavarande synner- ligen viktiga område.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

1 kap. 2—8 §§; rubriken till 1 kap; 2 kap. 1—8 §§.

Godkändes.

För 2 kap. 9 § hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit denna lydelse:

Dör arrendatorn före arrendetidens utgång, skall, där ej för sådant fall arrendeaftalet innefattar annat förbehåll, aftalet fort- farande vara gällande, men delägarne i boet äge i ty fall, ändå att aftalet icke är slutet för viss tid öfverstigande tjuugu år, enahanda rätt, som vid arrende för sådan tid enligt 8 § andra stycket tillkommer arrendator; dock åligger dem, där de vilja göra bruk af denna rätt, att inom sex månader efter dödsfallet hembjuda jordägaren att återtaga fastigheten.

Vid lifstidsarrende njute arrendatorns hustru, där äkten- skapet var ingånget innan aftalet slöts, efter mannens död arren- det till godo så länge hon förblifver änka; går hon i nytt gifte, må jordägaren uppsäga aftalet.

I sin ofvannämnda motion hade herr *Erlansson* föreslagit, att andra stycket i förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.
(Forts.)

Vid lifstidsarrende njute arrendatorns hustru, där äktenskapet var ingånget innan aftalet slöts, efter mannens död arrendet till godo så länge hon förblifver änka. Går hon i nytt gifte, inträder mannen i arrendeaftalets rättigheter och skyldigheter; dock må ägaren vara berättigad att uppsäga aftalet, så att det upphör att gälla tio år efter detta äktenskaps ingående.

Paragrafen föredrogs, hvarefter

Herr Erlansson yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har i min motion föreslagit en ändring i sista stycket af denna paragraf. Det arbetas i vår tid rätt mycket för likställighet mellan man och kvinna, och då anser jag det vara mindre lämpligt att bibehålla den gamla ordalydelsen i denna paragraf. Lagutskottet har icke haft annat skäl för bibehållande därpå, än att gällande lag förut varit sådan. Vi veta ju, att om en man skulle bli enkling två, tre gånger och gifta sig omigen, så står kontraktet fast för honom under hans lifstid. Skulle däremot hända så, att det är mannen, som dör först, så skulle kvinnan icke hafva rättighet att ingå nytt äktenskap utan att bli skild från den arrenderade lägenhet, hon innehar. Det största och kraftigaste skäl, som anföres mot en dylik rätt för kvinnan, är väl det, att man fruktar, att hon kunde få en dålig man, som icke skulle motsvara de fordringar, som jordägaren kunde hafva på sin arrendator. Denna fara är nog icke alldeles utesluten. Men jag undrar, om vi icke bland 36 §:s många olika punkter kunde finna någon, som stipulerar rätt för jordägaren att under sådana förhållanden uppsäga kontraktet. För min del yrkar jag därför, att denna paragraf ändras därhän, att, om kontraktet är ingånget för lifstid, detta bör gälla för båda makarne och icke endast för mannen.

Herr Zetterstrand: Den nu föreliggande paragrafen innefattar icke den ringaste afvikelse från hvad förut varit stadgadt, och då det icke förebragts några skäl, som böra föranleda till ändring i bestående förhållanden, tager jag mig friheten yrka bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder gjorda yrkandena godkände kammaren utskottets förslag.

2 kap. 10—15 §§.

Godkändes.

Utskottet hade, i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, hemställt, att 2 kap. 16 § skulle lyda sålunda:

Vill arrendatorn i annat fall än 15 § afser i stället för byggnad, som han mottagit, uppföra ny byggnad, ligge kostnaden därför å honom, där ej öfverenskommelse med jordägaren kan träffas; äge dock, där byggnaden uppföres efter plan, som af jordägaren godkänts, eller den eljest pröfvas vara för sitt ändamål lämplig, vid afträdet räkna sig till godo husrötebelopp, som vid tillträdet åsatts den mottagna byggnaden, med afdrag, där den nya byggnaden finnes behäftad med brist, af kostnaden för bristens afhjälpande.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Herr *Erlansson* hade i sin omförmälta motion föreslagit följande lydelse å denna paragraf:

Vill arrendatorn i annat fall än 15 § afser i stället för byggnad, som han mottagit, uppföra ny byggnad, ligge kostnaden därför å honom, där ej öfverenskommelse med jordägaren kan träffas; äge dock, där byggnaden uppföres efter plan, som af ägaren godkänts, eller den eljest pröfvas vara för sitt ändamål lämplig, vid afträdet af ägaren räkna sig till godo det värde för egendomen, som den nya byggnaden har framför den gamla.

Sedan paragrafen föredragits, begärdes ordet af:

Herr *Erlansson*, som anförde: Jag undrar, om det icke skulle kunna hafva gjorts något för att tillerkänna arrendatorn någon ersättning, då han uppfört nödiga byggnader vid egendomen. Här tillerkännes honom godtgörelse endast under sådana förhållanden, att, då han har byggt ett nytt hus i stället för ett gammalt, han vid arrendetidens slut får göra afdrag för det husrötebelopp, som vid tillträdet kunde hafva beräknats för den gamla byggnaden. Om vi tänka oss det fallet, att en egendom vid arrendets mottagande är illa skött, så kunna husen vara stora nog för dåvarande bruksförhållanden, men är arrendatorn en energisk brukare af jorden, kan han höja egendomens afkastning i dubbelt mått kanske. Då bli de gamla husen för trånga, och han kan där icke hafva flera kreatur, än som det var plats för från början. Har han då icke en sådan arrendegifvare, som är benägen att vid underhandling medgifva honom tillåtelse att bygga och bestå något af kostnaderna, så måste han antingen bygga själf med egna medel utan utsikt till ersättning eller också bibehålla de gamla trånga byggnaderna med den påföljd, att han icke kan öka sina kreatur, såsom han annars skulle hafva kunnat, och det skulle naturligtvis lägga mycket hinder i vägen för egendomens förbättring. Jag skulle fördenskull önska, att det skedde någon förändring härvidlag, och jag yrkar återremiss till lagutskottet för att få vissa förändringar vidtagna, som skulle kunna lända till större förmån för arrendetagarne.

Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.

(Forts.)

Herr Zetterstrand: Herr talman! Den fråga, som nu är före, är af ganska stor betydelse för vårt jordbruk. Obestriddigt är, att det skulle vara en stor fördel, om man kunde å alla utarrenderade egendomar få stora förbättringar till stånd såväl beträffande byggnaderna som beträffande egendomens skötsel för öfrigt. Men en annan sak är den, att man måste äfven i detta fall taga hänsyn till jordägaren. I England förhåller det sig så, att där åtnjuter arrendatorn ersättning för alla förbättringar på egendomen. Och detta beror därpå, att i England jorden i allmänhet är i händerna på mycket förmögna personer, under det att arrendatorerna i allmänhet äro mindre bemedlade. I dessa förmögnare personers intresse ligger gifvetvis att få egendomen förbättrad. I Sverige däremot förhåller det sig ofta annorlunda. Det händer ofta, att de personer, som utarrendera sina egendomar, befinna sig i ganska svår ekonomisk ställning och således icke hafva råd att, äfven om förbättringarne äro aldrig så önskvärda och nyttiga, ikläda sig att bekosta de förbättringar, som på egendomen göras. Det är därför så, att om en arrendator önskar att på egendomen göra förbättringar och erhålla ersättning därför, så bör han träffa öfverenskommelse med jordägaren. Kan han icke detta, förefaller det, som om det efter svenska förhållanden skulle vara ganska strängt, om jordägaren under alla förhållanden skulle vara förbunden att ersätta alla förbättringar på egendomen. Därför har lagförslaget i detta fall intagit en medlande ståndpunkt och ansett jordägaren skyldig att ersätta endast sådana förbättringar, som utgöra ett afhjälpande af brister, som funnos vid tillträdet, äfvensom kostnader för rör, som användts för täckdikning. Längre har man icke ansett sig böra gå. Och jag tror med hänsyn till de förhållanden, som äro rådande här i landet, att det icke är lämpligt att på lagstiftningens väg gå längre, utan att, om en arrendator vill ha ersättning för förbättringar på egendomen, detta må bero på öfverenskommelse emellan kontrahenterna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Erlansson: Jag vill endast vidröra den stora betydelsen af denna fråga från den sidan sedt, att något öfver två femtedelar af all den jord, som kan sammanfattas under benämningen brukningsdelar, brukas af arrendatorer eller jordtorpare. Denna fråga har således en synnerligen stor betydelse.

Denna kammare har vid denna riksdag beviljat herr Jönsson-Rösiö, som man kallar jordbrukets apostel, en penningssumma såsom belöning för hans stora arbete och hans inlägg till höjande af vårt lands jordbruk. Skulle nu kammaren antaga detta lagförslag i den form, det af lagutskottet tillstyrkes, så skulle vi, tycker jag, antaga ett lagförslag, som skulle lägga hinder i vägen för uppnående af det mål, herr Jönsson-Rösiö arbetar för. Och

vi borde väl icke gå därhän, att vi, om jag så får säga, gifva gåfvor med den ena handen till främjande af jordbruket i stort sedt för att sedan med den andra handen taga igen desamma eller lägga hinder i vägen, så att detta främjande icke kan ske i den mån, som det annars skulle hafva kunnat ske.

Här har enligt mitt förmenande tagits för mycket hänsyn till jordägarens ekonomi. Jag kan dock icke fatta, att jordägarens ekonomi skulle försämrast, om min motion i denna del skulle bli antagen. Jag tror, att det tvärtom skulle höja vårt lands välstånd i allmänhet och således också jordägarens, och jag yrkar därför, att här måtte ske en förändring, i synnerhet i denna paragraf. Jag vidhåller mitt yrkande om återremiss till lagutskottet.

Härmed var öfverläggningen slutad. Sedan herr talmannen framställt proposition å de yrkanden, som därunder förekommit, blef utskottets förslag af kammaren godkändt.

Efter föredragning af 2 kap. 17 § lämnades på begäran ordet till:

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som allmänt omdöme om det föreliggande lagförslaget måste jag säga, att det är ganska godt och att detsamma utan tvifvel kommer att fylla ett stort och länge känt behof. Jag kan dock icke vara tillfreds med den affattning, som den nu föredragna paragrafen erhållit, och detta först och främst därför, att en så afsevärd skillnad göres beträffande olika slag af täckdiken, som här afhandlas. Denna paragraf är, såvidt jag fattat lagförslaget rätt, den enda, som tillförsäkrar en arrendator rätt att få ersättning för å den arrenderade fastigheten nedlagda kostnader, utom hvad som bestämmes skola utgå på grund af den syn, som hålles enligt §§ 11 och 12. Och med anledning häraf tror jag, att denna paragraf hade bort erhålla en något annan och mera fullständig affattning, än den fått i detta förslag. Beträffande dessa olika slag af täckdiken anser jag för min del, att det kan finnas täckdiken, som, ehuru lagda med annat material än rör, äga bättre förmåga att afbördja jorden den öfverflödiga fuktigheten, än hvad sådana rördiken hafva. Och jag tror, att till och med täckdiken, där man använt sten som byggnadsmaterial, bli, om de göras på ett förståndigt sätt, mera varaktiga, än hvad till och med rördiken kunna bli.

Men detta är icke min hufvudanmärkning mot paragrafen, utan jag anser den egentliga bristen ligga däri, att icke i denna paragraf förekomma reglerande bestämmelser, som skola ordna kostnadsförhållandena mellan jordägare och arrendator i sådana fall, då dikningsföretag komma till stånd, utan att hvarken jordägaren eller arrendatorn därtill medverkat, då det gällde beslutande om dikenas upptagande. Jag åsyftar stadganden, som förekomma

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.
(Forts.)

i den s. k. dikningslagen den 20 juni 1879. Som herrarne veta, kan det mycket väl hända, att en jordägare trots protest nödgas ingå i ett ganska dyrbart afdikningsföretag. Då uppskattas jordförbättringens värde på jordägarens mark, och detta uppskattade jordförbättringsvärde lägges sedan till grund för fördelningen bland de deltagande af de kostnader, som dikningsföretaget medför. Jag känner mycket väl till, att man enligt 76 § i berörda lag kan komma ifrån deltagande i en sådan kostnad, men med den möjligheten är förenad en annan olägenhet, nämligen att man då måste mot sin vilja afstå så stor del af sin fastighet, som motsvarar värdet af den jordförbättring, som diket skulle åstadkomma på ägarens jord. Nu är det klart, att den största delen af en sådan kostnad och af ett sådant dikningsföretag borde rätteligen drabba jordägaren, men det borde dock bero på, huru lång tid af arrendet vore kvar, så att äfven arrendatorn finge i någon mån — och kanske till och med i ganska hög grad — bidra till täckande af sådana kostnader. Och då lagen i öfrigt synes mig på ett lyckligt sätt innefatta reglerande bestämmelser till förebyggande af tvister mellan jordägare och arrendator, hade det varit lyckligt, om äfven det af mig nu anförda fallet, som kan komma att inträffa ganska ofta, blifvit regleradt genom lagens bestämmelser. Men då jag vill framgång åt förslaget och hoppas på, att man i framtiden får rättade de fel och brister, som nu möjligen kunna vidlåda förslaget, skall jag, herr talman, icke tillåta mig att göra något yrkande. Jag har emellertid icke kunnat låta denna paragraf passera oanmärkt. Konsekvensen af mitt anförande skulle kanske blifva, att jag yrkade återremiss, men jag tror det vara lönlöst dels därför, att Första Kammaren sannolikt redan har antagit paragrafen sådan den är, och dels därför, att utskottet torde sakna konstitutionell rätt att vidtaga en sådan förändring. Därför skall jag icke tillåta mig att göra något yrkande.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Älfvalsåsen och *Sundin*.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren ansåg, att ersättning borde lämnas, icke allenast då täckningen ägt rum med rör, utan äfven då den ägt rum med andra material. Förhållandet är emellertid, såsom vi alla veta, att om täckdikning ägt rum med rör och detta skett under kontroll af statens landtbruksingenjör, så har man all möjlig anledning antaga, att dylika täckdikningsföretag komma att hafva bestående värde för fastigheten. Det är med anledning däraf, som man ansett, att jordägaren genom att betala en del af kostnaderna äfven borde deltaga i betäckandet af utgifterna för dylika täckdikningsföretag.

Är täckdikning verkställd med andra material än rör,

exempelvis sten eller trä, kan det mycket väl hända, att täckdikningen icke blir utförd så, att den medför större fördel än vanlig dikning. Det kan till och med inträffa, att täckdikning med sten blir mindre bestående än en vanlig dikning. Under sådana omständigheter har man icke ansett, att lagen borde förpliktiga jordägaren att utgifva ersättning i dylikt fall; men däremot står det naturligtvis kontrahenterna fritt att öfverenskomma, huruvida och i hvad mån jordägaren skall utgifva ersättning.

Vidare gjorde den föregående ärade talaren en erinran, gående ut på, att det borde finnas bestämmelser med hänsyn till hur det skall förfaras vid allmänna dikningsföretag, som kunna användas i en framtid. Dylika föreskrifter finnas icke här i lagen, och detta enligt mitt förmenande med rätta. Det är gifvet, att om en jordägare blir skyldig att deltaga i ett allmänt dikningsföretag, kommer kostnaden därför icke att drabba arrendatorn, utan jordägaren. Nu har emellertid lagförslaget förutsatt, att genom ett dylikt allmänt dikningsföretag skulle kunna inträffa, att fastigheten komme i väsentligt förbättradt läge. Därför har i 27 § stadgats, att om en fastighet på detta sätt kommer i förbättrad växtkraft och kan gifva större afkastning, så bör också arrendator i detta fall få vidkännas en större arrendeavgift i förhållande därefter. § 27 talar nämligen om den förbättring, fastighet kan få vid skifte, samt säger, att motsvarande bestämmelser också skola tillämpas, då jordägaren för sin del för dikningsföretag eller dylikt får vidkännas kostnaden. Lagförslaget har således äfven där tagit hänsyn till att för den förbättring, som genom jordägarens försorg kommer att ske, bör arrendatorn vidkännas ökad afgift.

Jag tror, att lagförslaget äfven i detta afseende gått en medelväg mellan de olika intressena och på bästa sätt sökt skipa rättvisa dem emellan. Jag yrkar, herr talman, bifall till lagutskottets hemställan i förevarande afseende.

Herr Söderberg i Hobborn: Först och främst ber jag att få till alla delar instämma i det anförande, som herr Daniel Persson nyss hållit. Jag vill emellertid också uttala en tanke, som jag fick, då jag läste igenom denna paragraf. Jag kom nämligen därvid till den öfvertygelsen, att Kungl. Maj:ts förslag är lyckligare affattadt än utskottets förslag. Jag har tyckt mig finna, att man i Kungl. Maj:ts förslag bara påträffar uttryckt i lagtexten, hvad som i allmänhet är gällande i praxis. Då man anlägger täckdikning med tegelrör, så är det, såsom herrarne mycket väl veta, af den allra största vikt och betydelse, att dessa rör blifva nedlagda omsorgsfullt och väl. Nu har jag mig bekant — jag känner nämligen arrendatorer, som hafva både kronojord och annan jord på arrende — att det i många fall

Förslag till lag om nyttjanderätt till just egen- dom m. m.

(Forts.)

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egen- dom n. m.

(Forts.)

inträffar, att arrendatorerna fått icke allenast rören, utan att också en person gratis ställts till deras förfogande, som varit med om att öfvervaka, att rören omsorgsfullt nedlagts i dikena. Jag tror, att jordägaren i allmänhet skulle vinna på, att en sådan person vore närvarande vid hvarje dylikt dikningsföretag. Han skulle nog icke förlora därpå, att han bekostade både rören och biträde af den person, som ledde nedläggningen i jorden af dem.

I anledning af hvad jag nu anfört har jag tänkt mig, att det skulle vara lyckligt, om kammaren ville till lagutskottet återremittera denna paragraf, på det att utskottet må sättas i tillfälle att taga i öfvervägande de synpunkter, åt hvilka här gifvits uttryck. Herr talman! Jag anhåller därför om återremiss till utskottet af denna paragraf.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag förstod mycket väl, att herr Zetterstrand skulle hänvisa mig till 27 § i förevarande lagförslag. Den paragrafen har äfven jag läst, men jag får säga, att jag i alla fall fortfarande anser, att det är en brist i den nu föredragna paragrafen. Om vi nämligen läsa igenom paragraferna 10, 11 och 12, som afhandla syn, så finna vi, att där förekomma reglerande, tydliga bestämmelser om hur laga syn skall förrättas, och jag tror, att det skulle hafva varit lämpligt, om ifrågavarande lagförslag hade innehållit liknande bestämmelser om uppskattning af den ökade afkastningsförmåga, som jorden kan hafva erhållit genom dikningsföretag af den art, som jag påpekade i mitt första anförande.

Bestämmelserna i 27 §, såsom jag läser densamma, äro så affattade, att det beror på jordägarens godtycke att komma öfverens om saken. Jordägaren kan framställa orimliga anspråk, och vill icke arrendatorn gå in på dessa anspråk, så har han endast att afträda arrendet och öfverlämna jorden till ägaren. Lagförslaget åsyftar i alla andra stycken, såvidt jag läst det rätt, just att förebygga sådan eventualitet. Då har jag trott det vara en bjudande nödvändighet, att samma försiktighetsmått vidtagits äfven i det af mig berörda afseendet.

Jag åhörde i går en mycket intressant föreläsning om detta lagförslag — det var af lagberedningens ordförande — och då föreläsaren kom till den del af lagförslaget, som afhandlade dess ekonomiska bestämmelser, yttrade han ungefär följande: det vore förkastligt ur nationalekonomisk synpunkt, om man fastslog sådana bestämmelser, att jorden icke finge vara bättre vid dess afträde än vid tillträdet. Så blefve dock förhållandet, om arrendatorn icke finge betaldt för de förbättringar, som han nedlagt på jorden.

Det var i den riktningen jag skulle önskat, att lagförslaget gått ur alla synpunkter, så att särskildt beträffande diknings-

företag — hvarpå stora kostnader kunna få nedläggas, vare sig dessa utföras med jordägarens begifvande eller på af mig förut angifvet sätt — arrendatorn då skulle uppmuntras till att verkställa jordförbättringar i högre grad, än hvad som torde blifva fallet, om här föreslagna bestämmelser antagas. Nu får han ju i allmänhet betaldt endast för de påsynade brister, som funnos på jorden vid tillträdet, men hvad däröfver nedlägges har han knappast utsikt att få ersättning för.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

2 kap. 18—35 §§.

Godkändes.

För 2 kap. 36 § var, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, af utskottet föreslagen följande lydelse:

Arrenderätten vare förverkad och jordägaren förty berättigad att uppsäga aftalet:

1. om arrendatorn dröjer med erläggande af arrende, som utgår i penningar eller naturalster, utöfver en månad efter förfallodagen eller undandrager sig att utgöra honom enligt aftalet åliggande arbete eller annan tjänstbarhet eller vid arbetets utförande visar tredska;

2. om han gör sig skyldig till vanvård af fastigheten, eller om han, där jordägaren efter ty i 24 § sägs lämnat honom kreatur eller redskap till fastighetens bruk, eftersätter hvad enligt sagda § åligger honom och icke på tillsägelse vidtager rättelse;

3. om han nyttjar fastigheten till annat ändamål än vid upplåtelsen förutsattes eller, där aftalet fastställer viss odlingsplan eller eljest innefattar bestämmelse angående fastighetens häfd, afviker från hvad sålunda bestämts och icke på tillsägelse vidtager rättelse;

4. om han åt annan till brukande upplåter fastigheten eller del däraf utan jordägarens medgifvande eller i fall, som 8 § andra stycket eller 9 § första stycket afser, öfverlåter arrendet å annan, utan att där gifna föreskrifter iakttagits;

5. om han mot stadgandet i 19 § från fastigheten bortför stråfoder eller gödsel;

6. om han å fastigheten eller annan jordägaren tillhörig mark föröfvar åverkan eller oloffigen jagar eller fiskar;

7. om han å fastigheten oloffigen försäljer *brännvin, vin eller öl*;

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m. 8. om han, där någon, som är i hans tjänst, så förbryter sig som under 6 och 7 är sagdt, underlåter att, efter tillsägelse af jordägaren, så snart ske kan skilja den brottslige från tjänsten;

(Forts.) 9. om han, oaktadt aftalet innefattar förbud att å fastigheten inhysa främmande personer, där inhyser sådan och underlåter att på tillsägelse afståsna honom; eller

10. om han, där aftalet eljest innehåller bestämmelse, hvars iakttagande måste anses vara för jordägaren af synnerlig vikt, åsidosätter sådan bestämmelse.

Finnes i fall, som denna § afser, hvad arrendatorn låtit komma sig till last vara af ringa betydighet, må ej arrendatorn skiljas från arrendet.

Uppsåges aftalet, vare jordägaren berättigad till skadestånd.

Beträffande denna paragraf hade emellertid reservation afgifvits af herr *Lindhagen*, med hvilken herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Ersson* och *Nordin* instämt, och som hemställde om följande lydelse af 9 punkten i paragrafen:

9. om han å fastigheten för eller tillåter andra föra ett lastbart eller lösaktigt lefverne, så att egendomen däraf varder beryktad.

Sedan paragrafen föredragits, begärdes ordet af:

Herr *Lindhagen*: Jag har här afgifvit en reservation, och det tillkommer mig nu att yttra några ord om densamma. Såsom redan af en ärad talare under debatten anförts, så afser denna lag bland annat att beträffande förhållandet mellan jordägare och arrendator samt mellan husägare och hyresgäst ordna saken så, att den svagare partens rätt behörigen skyddas. Den svagare parten är ju i allmänhet arrendatorn och hyresgästen, och lagförslaget har ju ock i flera viktiga afseenden på ett erkännansvärdt sätt tillgodosett dessa personers rättigheter. Ett af de förhållanden, som här spela en roll, är att tillse, i hvad mån arrendator eller hyresgäst har rätt att — som man säger — inrymma annan person å den mark eller i den lägenhet, han fått till sig upplåten.

I det afseendet innehåller den af utskottet tillstyrkta hyreslagstiftningen en tillfredsställande bestämmelse, då den förklarar, att hyresgäst har full rättighet att inrymma hvem han vill, så snart ej därigenom något men tillskyndas husägaren. Men däremot när det gäller arrendeaftal, så innehåller lagen något helt annat, nämligen att i visst fall jordägaren skall hafva en uteslutande rätt att diktera för arrendatorn, hvilka personer han får inhysa, oafsedt om det länder jordägaren till men eller ej och oafsedt om det därigenom sker ett obehörigt intrång i den naturliga frihet, som en arrendator bör tillerkännas.

Sälunda innehåller som sagdt denna paragraf. att jordägaren har rätt att uppsäga ett arrendeafstal, om arrendatorn, oakadt aftalet däremot innehåller förbud, inhyser främmande person å fastigheten och underlåter att på tillsägelse aflägsna honom. Visserligen har själfva lagförslaget omgärdat denna jordägarens rätt med vissa inskränkingar, så att man frestas vid första påseende säga, att det hela ej betyder så synnerligen mycket. Men eftersom själfva föreskrifterna kommit dit, är det väl meningen, att de skola ha någon betydelse. Och går man att närmare undersöka garantierna, så finner man, att de taga sig mera ut på papperet, än i verkligheten.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Den första garantien är den, att det endast kan komma i fråga att tillämpa denna paragraf, då ett aftal förefinnes. Därigenom kan det ju synas, som om arrendatorn ej hade så mycket att invända, då det har berott på huruvida han frivilligt ingått aftalet eller ej. Men det ställer sig nog ej så i verkligheten. Alla de små arrendatorerna, t. ex. torpare, hafva oftast föga aftalsfrihet, när jordägaren förelägger dem ett kontrakt till underskrifvande, och i de flesta fall uppmärksamma de nog ej eller förstå ej, hvad sådana i arrendeformuläret insmugglade ord för dem egentligen betyda, så att denna hela garanti förefaller mig ej ha någon betydelse annat än till skenet.

Så innehåller lagförslaget vidare den garantien, att det är endast om arrendatorn underlåter att på tillsägelse aflägsna den inhysta personen, som det kan bli någon menlig verkan för honom. Ja, det är ju icke så mycket bevändt med detta heller. Ty är det så, att arrendatorn verkligen vill hysa denna person, så är det ju i alla fall ur hans synpunkt ett öfvergrepp, att han på tillsägelse af jordägaren skall blifva skyldig att aflägsna honom.

Slutligen för det tredje har man sökt en garanti däri, att här bara är fråga om att *inhysa* en person, då det däremot i hyreslagstiftningen är fråga om att *inrymma* en person. »Inhysa» skall vara ett begrepp, som innefattar färre tillfällen än det vidsträcktare »inrymma». Det är ju möjligt, att det kan tolkas på detta sätt, men det är ganska svårt att säga, hvar gränsen ligger, och jag tror ej att man i rättspraxis har någon egentlig föreställning om, hvar skillnaden mellan »inrymma» och »inhysa» ligger. Följden blir nog bara den, att arrendatorn, om han vill behålla sin frihet, försöker att »inrymma» en sådan där person, och då kommer jordägaren att göra gällande, att det egentligen är inhysning, fast arrendatorn har begagnat formen af inrymning. Då kommer det att inför domstolen helt enkelt ställa sig så, att det är själfva arrendatorns uppsåt, som är det afgörande för frågan, huruvida inrymning eller inhysning föreligger.

Slutligen finnes i slutet af paragrafen den bestämmelsen, att i fall arrendatorns förseelse är af ringa betydelse, så kommer

Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.
(Forts.)

han icke att drabbas af den stadgade påföljden. Men denna bestämmelse kan ju ej betyda det, att, om i själfva kontraktet står intaget, att han icke får inhysa någon utan jordägarens medgifvande, man vid tillämpningen däraf om en del fall kan få säga, att inhysandet är af ringa betydelse, utan då skall nog kontraktet hafva sin giltighet. För detta fall tror jag ej, att detta undantag kommer att få så stor verkan.

Nu säger man emellertid — och det är en sak, som enligt hvad jag hört förmenas har stor betydelse — att dessa bestämmelser äro af vikt ej så mycket för den enskilde jordägaren, men för hela kommunen. Ty det kan förekomma, att en arrendator inhyser en hel familj kanske, som sedan faller fattigvården till last, och därigenom drabbas hela kommunen, och detta vet man ju är en mycket öm punkt beträffande landskommunerna. Men då borde man väl slå in på den bogen, att det förbjudes äfven hvarje jordägare, stor och liten, att inhysa andra, ty han kan lika väl missbruka denna rätt till skada för kommunen i dess helhet. Icke får man göra en sådan skillnad mellan en person, som har mark med äganderätt, och en som arrenderar, att den förre skall ha frihet att göra som han tycker, men om en person nödgas arrendera, då skall jordägaren få rätt att vara förmyndare för arrendatorn å hela samhällets vägnar. Det är en ytterst gammalmodig åskådning, som icke bör få rum i en modern lagstiftning, som denna lag utgifver sig för att vara.

Då är frågan, huru detta skall formuleras. Jo, på motsvarande sätt som hyreslagstiftningen är formulerad. Arrendatorn skulle sålunda få »inrymma» hvem han ville, blott han därmed icke tillfogade jordägaren något men. Nu påstår man emellertid, att det finnes vissa olikheter i dessa fall mellan land och stad, och Kungl. Maj:t har i den norrländska arrendelagen efter den allmänna finska arrendelagens föredöme formulerat saken på det sättet, att lagen inskränkt jordägarens rätt i detta fall, så att arrendatorn kan vräkas endast »ifall han å fastigheten för eller tillåter andra föra ett lastbart och lösaktigt lefverne, så att egendomen därigenom varder beryktad». Jag medgifver, att formuleringen kan förefalla litet tillgjord och svulstig, men den har dock den fördelen, att den, som sagdt, förekommer i den allmänna finska arrendelagen och föreslagits af Kungl. Maj:t i den norrländska arrendelagen och genomgått högsta domstolens skärseld. Då tror jag också det är tryggare för en enskild reservant att hålla sig till hvad som redan bestämts af Kungl. Maj:t, och därför tillåter jag mig att i fråga om 36:te paragrafen föreslå den ändring, att 9:de punkten må lyda: »om han å fastigheten för eller tillåter andra föra ett lastbart och lösaktigt lefverne, så att egendomen därigenom varder beryktad.»

Herr *Nordin* instämde häruti.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Albert Petersson: Med anledning af det yttrande, som afgifvits af den ärade representanten på stockholmsbänken, ber jag att med några ord få klargöra den uppfattning, som i förevarande punkt ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag.

Jag bör därvid till en början beröra den skillnad, som i förslaget göres mellan begreppen arrende och hyra jämfördt med hvad nu därom förstås. Med arrende menas, i det sammanhang hvarom nu är fråga, arrendeupplåtelse af jordbruksfastighet för jordbruksändamål, fastigheten må ligga på landet eller inom stads gränser. På samma sätt är hyra för handen, då upplåtelse skett af bostadslägenhet för bostadsändamål, denna bostad må vara belägen på land eller i stad. Om man nu går med på den mening, som utskottet omfattat, och anser, att vid hyresaftal hyresgästen bör tillåtas att förfoga öfver den hyrda lägenheten jämväl på det sätt, att han där får uthyra ett rum eller eljest upplåta en del därpå till annan hyresgäst, så kan detta motiveras af det förhållande, att lägenheten som upplåtits är afsedd att såsom bostad användas. Men detta betraktelsesätt låter icke öfverföra sig på jordbruksfastighet, som upplåtes för jordbruksändamål, så att arrendatorn skulle kunna anses äga en ovillkorlig och oförtytlerlig rätt att inhysa andra personer i de till fastigheten hörande husen. Detta ligger åtminstone icke i aftalets natur.

Jag vill ock fästa uppmärksamheten därå, att, såsom den ärade representanten själf anmärkt, lagförslaget alldeles icke innefattar något generellt förbud för arrendatorn att å annan upplåta bostad å den arrenderade fastigheten, utan förslaget går därpå ut, att aftalsfrihet skall upprätthållas i detta afseende och att sålunda jordägaren skall hafva rättighet att, om han finner sitt intresse sådant fordra, i arrendeaftalet förbehålla sig, att icke främmande personer inhysas i de bortarrenderade byggnaderna, äfvensom att så beskaffadt aftal skall bli af lagen respekteradt.

Man får härvid icke förbise, att vår lag på detta område hitills till alla delar upprätthållit aftalsfrihet. De flesta främmande lagstiftningar stå nog kvar på samma ståndpunkt. Det har i Sverige varit och är nog ännu i de flesta andra länder jordägaren obetaget att vid upplåtelse af jord stadga hvilka förverkande skäl som helst. Lagförslaget bryter med denna princip och slår in på en annan bog. Det inför i vissa särskilda fall tvingande bestämmelser särskildt i afseende på förverkande skäl, så att jordägaren icke kan i kontraktet uppställa andra sådana skäl än dem, som lagen föreskrifver. Då synes ock försiktigheten bjuda, att man härutinnan icke går längre än som oundgängligen påkallas af förhållandena, och enligt min uppfattning har förslaget i det fallet träffat det rätta.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

*Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.*
(Forts.)

Den föregående talaren har också berört den norrländska arrendelagens motsvarande stadgande. Ja, det är ett annat, men det finnes också ett specifikt skäl, hvarför det senare stadgandet blifvit olika det förra. Det är möjligt, att många finna det skälet icke väga tillräckligt, utan anse att lagarna borde i nu ifrågasvarande punkt vara lika. Men det har dock för mig varit bestämmande, så att i den norrländska arrendelagen en arrendator lämnats mera frihet i detta afseende än i den allmänna arrendelagen. Skälet är helt enkelt de stora afstånden i Norrland och den glesa bebyggelsen där uppe. Det har nämligen förefallit mig icke osannolikt, att personer skulle kunna på grund af tillfälligt arbete för någon kortare tid behöfva uppehålla sig inom orter, som äro glest bebyggda, och att det kunde för dessa möta svårighet att skaffa sig nödig bostad, om en del arrendegårdar vore stängda, därför att arrendatorerna vore i arrendeaftalet underkastade förbud att hos sig inhysa andra. Detta skäl förefinnes icke inom andra delar af landet. På denna grund har olikheten i lagförslagen tillkommit.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! I nu föreliggande lagförslag har man, på sätt den förste ärade talaren påvisade, utgått från afsikten att skydda de svagares rätt mera än hittills är fallet. För det ändamålet äro i denna punkt åtskilliga restriktiva bestämmelser stadgade. Nu är det sålunda efter detta förslag icke möjligt för en jordägare att uppsäga ett kontrakt med en arrendator, därför att denna inhyser en person, tillhörande hans familj, utan härför fordras, att det skall vara »främmande personer». Redan däri ligger en stor afvikelse från nuvarande bestämmelser, och därigenom har man brutit udden af den anmärkning, som så ofta träffat den nuvarande lagen. Vidare har man den garantien, att en arrendator icke får uppsägas blott på den grund, att han inhyser en främmande person, utan det skall därtill komma, att han underlåter att på tillsägelse aflägsna denne. Det finnes ännu en tredje inskränkning, nämligen den, som står i slutet af paragrafen, att, beträffande alla dess moment, det är generellt stadgadt, att finnes i fall, som denna paragraf afser, hvad arrendatorn låtit komma sig till last vara af ringa betydighet, må ej arrendatorn skiljas från arrendet.

Jordägaren kan således icke, på grund af dessa bestämmelser, för allra minsta förseelse göra sig kvitt en arrendator, utan är det så, att tvist uppkommer, skall domstol afgöra, om denne i så hög grad brutit det af honom med jordägaren träffade aftalet, att han på grund däraf kan anses ha förverkat kontraktet.

Således har, som herrarne se, i många hänseenden arrendatorns rätt blifvit skyddad, gentemot hvad nu gäller, men å

andra sidan har man icke velat gå så långt, att man verkligen trädt jordägarens rätt för nära. Det kan ju tänkas, att förhållanden kunna inträffa, då det är lämpligt, att man i kontraktet har satt in bestämmelser om att arrendatorn icke får inhysa främmande personer, för den händelse han nämligen skulle göra detta i större utsträckning till jordägarens förfång. Man måste i detta fall se till icke allenast arrendatorns, utan äfven jordägarens intresse, och just för att gå en sådan medelväg har man gjort en viss skillnad mellan arrendeaftal och hyresaftal.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egen- dom m. m.

(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Herr justitieministern betonade starkt, att det var en bestämd skillnad mellan stad och land i detta afseende, därför att det i stad endast gällde förhyrande af bostadslägenhet. Jag tror emellertid, att det är en oriktig uppfattning, som i allmänhet gör sig gällande, nämligen den, att ej en arrendator också kan sägas hyra sig en bostadslägenhet. Tak öfver hufvudet behöfver man väl både i stad och på land, och ett arrendekontrakt innefattar för det första alldeles detsamma som hyresaftalet, nämligen att man hyr bostad, och så innefattar det dessutom något annat. Således, allt hvad som gäller om hyresgäst i stad bör också gälla en arrendator, i den mån han hyr bostad för sin räkning. Nog tycker jag åtminstone, att man kan resonera på det sättet med lika fog som på det andra.

Nu framgår det vidare, att denna sak har en ganska stor betydelse, utaf de skäl, herr justitieministern anförde, hvarföre han beträffande Norrland föreslagit en annan bestämmelse i detta afseende. Han sade nämligen, att det där med de stora afstånden ofta skulle kunna inträffa, att personer, i saknad af annan tillflyktsort, för en tid måste inhysas hos främmande personer på landsbygden, och därför skulle en sådan möjlighet äfventyras, ifall man i norrlandslagen införde en sådan bestämmelse, som nu är föreslagen i allmänna lagen. Jag frågar då, om det icke ofta kan hända, att man på landsbygden äfven i södra och mellersta delarna af landet är i behof af en sådan tillfällig bostad, som icke på annat sätt står att få än på det, som nu är tal om, och då skulle ju, i öfverensstämmelse med hvad vi nyss hörde, möjligheten härtill med den ifrågasatta bestämmelsen äfventyras. Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till reservationen.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Därunder hade yrkats dels godkännande af utskottets förslag till förevarande paragraf, dels ock godkännande af berörda förslag med den af herr Lindhagen föreslagna ändringen däri. Herr talmannen, som nu gaf proposition å dessa yrkanden, fann den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Emellertid begärdes votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren godkänner lagutskottets förslag till 36 § i 2 kap. af lag om nyttjanderätt till fast egendom,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda förslag med den af herr Lindhagen föreslagna ändringen däri.

Omröstningen utföll med 137 ja mot 64 nej; och hade kammaren alltså godkänt utskottets förslag.

2 kap. 37—42 §§.

Godkändes.

Efter föredragning af 2 kap. 43 § yttrade:

Herr talmannen: Innan § 43 uppläses, skall jag be kammaren vidtaga rättelse af ett tryckfel, som där förekommer. Där står nämligen å andra raden från paragrafens början: »— 5 § första stycket, 9—9, 18, 22,» etc. I stället för detta »9—9» skall det vara »6—9», det vill säga §§ 6, 7, 8 och 9. Jag hemställer, att kammaren behagade vidtaga denna ändring.

Paragrafen godkändes.

Rubriken till 2 kap.; 3 kap.; rubriken till 3 kap.; 4 kap.; rubriken till 4 kap.; lagförslagets ingress och öfverskrift.

Godkändes.

De under mom. 2 och 3 upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Sedan det under mom. 4 upptagna lagförslaget häruppå anmäls till föredragning, begärdes ordet af

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då de lagförslag, som nu återstå att behandla, äro af hufvudsakligen teknisk natur och innefatta konsekvenser till de beslut, hvilka redan fattats, tager jag mig friheten att med afseende på

föredragningssättet af dessa förslag hemställa, att paragraferna endast angifvas och att de icke uppläsa i andra fall än då dylikt uppläsande af en eller annan anledning ifrågasättes.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Kammaren biföll denna hemställan; och blef lagförslaget af kammaren godkänt.

De under *mom. 5—14* upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan föredrogs härefter; och yttrade därvid:

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! I utskottets hemställan ingår, såsom herrarne se, äfven att Riksdagen måtte afslå herr N. A. Nilssons i Malmö med fleres motion, n:o 178. Nu ha reservanterna från Andra Kammaren icke för sin del ansett, att denna motion borde afslås, utan i stället beträffande densamma gjort ett yrkande, som återfinnes på sidan 112 i lagutskottets utlåtande. Detta yrkande går ut därpå, »att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, genom hvilka rättsförhållandet i afseende å bostäder, som af arbetsgifvare vid industriella inrättningar upplätas åt deras arbetare, ordnas på grundvalen af de för hyresaftal gällande bestämmelser.»

Motionärerna ha nämligen i motionen framhållit det olämpliga i att vid grufvor och andra industriella anläggningar aftalet mellan industriidkarne och arbetarne jämväl hänför sig till bostäderna, hvaraf följden blir den, att, när aftalet af en eller annan anledning bringas ur tillämpning, dessa arbetare helt enkelt kunna vrakas ur sina bostäder. Detta har man ansett vara ett stort missförhållande, och i den delen har lagutskottet i dess helhet varit ense. Reservanterna ha ansett, att detta missförhållande bör på ett eller annat sätt rättas. Jag vill icke inlåta mig på frågan, huruvida det bör ske genom alldeles separat lagstiftning eller genom bestämmelser i en lag om arbetsaftal, men att en rättelse behöfver ske, torde väl alla vara ense om. Någon vidare motivering härför torde icke vara erforderlig, och jag inskränker mig därför till att härmed yrka bifall till den af samtliga reservanter afgifna hemställan, som jag nyss uppläst.

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman, mina herrar! Den motion, som jag och mina meningsfränder tillåtit oss framlägga med anledning af regeringens förslag till ny hyreslag, afser, såsom den föregående ärade talaren antydde, att under denna

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

lags bestämmelser inränga en klass af människor, som eljest skulle falla utanför desamma, nämligen alla de i industriens tjänst anställda arbetare, som åtnjuta s. k. fri bostad, en benämning som jag icke kan finna berättigad i annat hänseende än det, att lägenhetsinnehafvarne bli fria från bostaden när helst det behagar fastighetsägaren att afstå dem därifrån. I allmänhet är det ju så, att de bli fria från bostaden i samma ögonblick som deras arbetsanställning upphör. Det är ett ofantligt stort antal arbetare, som ha det så ställt, att bostaden ingår i vederlaget för deras arbete. Det finnes en massa arbetare, som i arbetsgifvaren ha icke blott sin arbetsgifvare, utan ock sin bostadsvärd, och hvilka därför stå i dubbelt beroende af honom. Det är ju tämligen gifvet, att dessa människor ha större behof än andra af det skydd, som hyreslagen afser att bereda legotagare i allmänhet, men likväl är det alls icke meningen, att dessa legotagare skola erhålla något skydd af den lag, som vi nu antagit.

Detta är onekligen ganska besynnerligt. Man stiftar en lag, som skall reglera bostadsförhållandena i allmänhet i alla de fall, där bostaden förhyres mot ersättning i penningar eller arbete, och så visar det sig vid närmare eftersyn, att där regleringen allra bäst behöfdes, där har lagen ingenting alls att säga till om. Vi motionärer trodde verkligen, att detta beklagliga förhållande berodde därpå, att regeringen och före regeringen lagberedningen hade förbisett eller råkat glömma bort hela denna kategori af legotagare, men af lagutskottets utlåtande ha vi fått upplysning om att vi därvidlag gjort oss skyldiga till ett misstag. Lagutskottet eller rättare lagutskottets flertal säger ifrån, att det ingalunda vill bestrida giltigheten af de skäl, som föranledt motionärerna att söka få i lagstiftningsväg ordnad den viktiga sida af rättsförhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare, som bostadsfrågan otvifvelaktigt utgör; och herrar reservanter intyga jämväl och än kraftigare, att den fråga, på hvilken vi tillåtit oss fästa Riksdagens uppmärksamhet, är af den stora betydelse, att den borde bringas under Kungl. Maj:ts skärskådande. Då förefaller det egendomligt, att lagberedningen i sin mycket digra och i öfrigt omsorgsfulla och väl skrifna utredning af hithörande förhållanden icke med ett enda ord berör hela den sida af saken, hvarom vi ha motionerat. Under sådana förhållanden kan det icke förtänkas oss, att vi dragit den slutsatsen, att hela denna sak blifvit bortglömd eller icke observerats af lagberedningen och regeringen.

Lagutskottets majoritet förklarar emellertid, att dessa bostadsförhållanden, om hvilka jag här talar, icke skulle höra hemma under hyreslagstiftningen, utan under en blifvande lagstiftning angående arbetsaftal, och den anför också sina skäl härför, skäl som jag icke anser mig behöfva upprepa, då det är gifvet att

kammaren inhämtat dem. Det kan då vara skäl att påpeka, att äfven arbetsaftalet vid ett tidigare tillfälle utgjort föremål för pröfning och framställning af en kunglig kommitté, nämligen den, som på hösten 1901 framlade sitt betänkande, åtföljdt af en ganska omsorgsfull utredning. Det är då så mycket märkligare, att, om vi läsa igenom detta betänkande af den kommitté, som hade att behandla frågan om arbetsaftal, vi skola finna, att icke heller denna med ett enda ord har berört dessa specifika hyresförhållanden, om hvilka vår motion rör sig.

Uti andra kapitlet 5 § af det förslag, som framställts af den kungl. kommittén, förekommer visserligen en bestämmelse så lydande: »Är icke öfverenskommelse träffad om tiden för arbetsaftalets bestånd, så gäller aftalet intill dess fjorton dagar förflutit från det uppsägning å någondera sidan skett». Det får väl medgifvas, att denna bestämmelse skulle i någon mån influera på de hyresförhållanden, som vi i vår motion berört, men det säger sig själf, att denna korta och torftiga bestämmelse icke på något sätt kan vara tillfredsställande hvarken i fråga om uppsägningstidens längd och beskaffenhet eller de öfriga förhållanden som röra den angelägenhet, vi här afhandla. Vi se alltså, att när vi afhandla hyreslagstiftningen, så heter det, att dessa bostadsförhållanden höra icke dit utan till arbetsaftalslagstiftningen, och när vi sysselsätta oss med denna senare lagstiftning, vill man gärna skjuta bort frågan och menar, att den hör under hyreslagstiftningen.

Som den föregående ärade talaren nämnde, ha emellertid så godt som alla ledamöter i lagutskottet från Andra Kammaren reserverat sig. De ha så långt det varit möjligt beaktat syftet med vår motion och hemställt, att Riksdagen måtte besluta en skrivelse till regeringen med begäran, att regeringen måtte utarbeta förslag till sådana bestämmelser, som kunde reglera dessa bostadsförhållanden på grundvalen af denna nu föreliggande hyreslagstiftning och utan någon som helst inblandning i arbetsaftalet. För närvarande skall jag nöja mig med det yrkandet, att kammaren måtte bifalla denna af reservanterna gjorda hemställan, under betonande i öfrigt af de synpunkter, som särskildt framhållits af en reservant, herr Lindhagen, nämligen att det måste vara lyckligt, om vi kunde afskilja denna angelägenhet från den mycket svåra frågan om lagstiftning rörande arbetsaftalet. Denna senare fråga är, såsom herr Lindhagen riktigt påpekar, för det första en oviss framtidssak och för det andra ett stort stridsämne; och det är tämligen gifvet, att på den vägen skulle vi icke komma till ett önskad resultat.

Herr talman! Jag inskränker mig, som sagdt, till att yrka bifall till reservanternas hemställan, och jag ber till sist att till samtliga reservanter från Andra Kammaren få framföra uttrycken af min lifliga och varma erkänsla för den vidsynta och välvilliga

*Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.*
(Forts.)

Förslag till
lag om
nyttjanderätt
till fast egen-
dom m. m.
(Forts.)

hållning, som de intagit till syftet med och innebörden i vår motion.

Häruti instämde herrar *Christiernson, Rydén, Blomberg, Lindberg, Carlsson* i Malmberget, *Branting, Lindqvist, Lindley, Kropp, Larsson* i Västerås, *Leksell* och *Karlsson* i Fjäl.

Herr Kvarnzelius: Enligt min uppfattning rör detta en fråga, som egentligen bort höra samman med den lagstiftning vi nu i dag i det närmaste avslutat, och jag förstår icke, hvarför dessa industriarbetare skola komma i en särställning gentemot alla andra inom vårt land i fråga om sina bostadsförhållanden. Jag finner detta i hög grad inkonsekvent, och jag kan icke gilla de skäl lagutskottet anför, då det vill hänvisa denna fråga att behandlas i samband med frågan om ordnandet af arbetsaftalet. Jag vill tillkännagifva, att jag sålunda helt och hållet ansluter mig till den tanke, som ligger till grund för herr Nilssons m. fl.:s motion. Man kan möjligen diskutera om huruvida den lösning af denna fråga, som motionärerna ifrågasatt, är den lämpligaste. Om nämligen det skulle bestämmas visst hyresbelopp, och detta skulle angifvas i kontraktet, torde det i en hel del fall kunna inträffa, att de arbetare, som nu åtnjuta förmånen af fri bostad, genom detta förslag skulle få sin beskattning något förhöjd. Förhållandet är åtminstone i min hemort det, att arbetarnes förmåner af fri bostad m. m. icke tagas med i beräkning vid uppskattning af deras inkomst. Men genom det förslag motionärerna framställt, därest detsamma af Riksdagen bifalles, torde en förändring i detta hänseende helt säkert blifva vidtagen.

Jag anser väl, att det för arbetarne i första rummet är af stort intresse, att denna sak blir med det allra snaraste på ett tillfredsställande sätt löst, men jag vill fästa uppmärksamhet på, att icke endast arbetarne hafva intresse häraf, utan äfven de samhällen, inom hvilka industriella anläggningar finnas. Det förhåller sig nämligen så, att vid tillfällen, då antingen en industriidkare af en eller annan orsak funnit sig föranlåten att afskeda ett större antal af sina arbetare, eller arbetarne själfva genom strejk nedlagt arbetet, och vräkning begäres hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, blifva massor af kommunens invånare i ett enda slag ställda på bar backe, något som i hög grad inverkar menligt på kommunens lugna ekonomiska förvaltning och utveckling samt åstadkommer rätt afsevärda rubbningar, hvilka äro skadliga icke allenast för arbetarne och industriidkarne själfva, utan äfven för kommunens öfriga invånare. Det är sålunda i sann mening ett stort samhällsintresse, som här är i fråga, och jag tror, att det vore väl, ifall Andra Kammaren så enigt som möjligt ville ansluta sig till den reservation, som framstälts af ett flertal af denna kammares representanter i lagutskottet, i för-

hoppning att denna fråga vid nästkommande riksdag skall kunna samla båda kamrarna om ett skrivelseförslag i reservationens syfte. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egen- dom m. m.

I detta anförande instämde herrar *Nydal, Lindh* i Gäfle, *Bromée* i Billsta, *Andersson* i Baggböle, *Starbäck, Röing, Berg* i Göteborg, *Karlsson* i Göteborg, *Thylander, Larsson* i Lund, *Broomé* i Bårslöf, *Söderbergh* i Karlshamn, *Beckman* i Djurs- holm, *Höjer, Wavrinsky* i Stockholm, *Sandin* i Grums, *Ham- marström, Olsson* i See, *Eriksson* i Elgered, *Sundström, Lund- ström, Kronlund, Sundin* och *Ericsson* i Alberga.

(Forts.)

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarne finna, är jag en af Andra Kammarens reservanter i denna fråga, och jag ber därför att få yttra några ord. Min mening är nu icke närmast att utveckla skälen för reservationen, ty dessa framgå af den motivering till densamma, hvilken jag jämte en annan af reservanterna afgifvit och hvori vi för vår del lämnat skälen för vår ståndpunkt.

Det har blifvit framhållet, att ett ordnande af förhållandet i detta fall mellan arbetsgifvare och arbetare skulle vara lämpligt ur *arbetarnes* synpunkt och ur de *samhällens* synpunkt, inom hvilka de ifrågavarande industriella anläggningarne äro belägna. För min del tror jag dock, att man kan säga, att det, rätt sedt, äfven ur *arbetsgifvarnes* synpunkt är synnerligen önskligt, och jag och herr Zetterstrand hafva velat uttrycka detta äfven i vår motivering. Jag har naturligtvis icke personligen uti dessa ange- lägenheter så stor erfarenhet, men innan jag bestämde mig i denna fråga, samtalade jag med en och annan arbetsgifvare, och dessa intygade, att det skulle vara en stor förmån, därest arbets- aftalet och aftalet om bostaden kunde skiljas från hvarandra. Det har uppstått och kan uppstå mycket stora missförhållanden genom denna sammanökning. Det hafva vi sett exempel på; jag behöfver nog icke vidare uppehålla mig härvid. Min öfver- tygelse är beträffande en stor del af dessa missförhållanden, att, om de icke kunna afhjälpas, dock deras udd skulle väsentligen brytas, därest bostadsfrågan vore skild från arbetsaftalet och gjordes till föremål för ett särskildt aftal, såsom här föreslås. Det anföres i reservationen, att det finnes åtskilliga större arbets- gifvare, som försökt denna utväg. Det uppgafs sålunda i utskottet, att det gjorts af Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, och jag har gjort mig underrättad om, att så verkligen är förhållan- det. Där lär denna anordning äfven pröfvats vid en strejk, den inom verkstadsindustrien år 1905, och den lär äfven befunnits vara god.

Jag vill äfven nämna, att, innan jag bestämde mig för reser- vationen, jag talade med en person, som har synnerligen stor

Förslag till lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

erfarenhet i detta ämne, nämligen förste aktuarien Elmquist i kommerskollegium, som på det varmaste tillstyrkte, att man skulle aflåta en sådan skrivelse, som här är föreslagen, och ansåg, att det skulle lända till stor förmån för både arbetsgifvare och arbetare.

Jag har velat framhålla äfven denna synpunkt och yrkar naturligtvis bifall till reservationen.

Med herr Widén instämde herrar *Anderson* i Hasselbol, *Matsson* och *Olsson* i Viken.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, förmälte herr talmannen, att han komme att framställa särskild proposition med afseende å herr Nilssons i Malmö m. fl. motion; och biföll kammaren efter af herr talmannen i sådant hänseende gifna propositioner den hemställan, som gjorts i den af herr Zetterstrand med flera afgifna reservationen.

Utskottets hemställan i öfrigt förklarades besvarad genom de af kammaren fattade, här ofvan angifna besluten.

§ 10.

Ang. aflämnande af gods vid anhaltstationer och sidospår å statens järnvägar.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 6, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande af lättnader i fråga om aflämnande af gods vid anhaltstationer och sidospår å statens järnvägar.

Utskottet hade till behandling emottagit en inom Andra Kammaren af herr *O. Olsson* i See väckt motion, n:o 86, däri han föreslagit, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga sådana åtgärder rörande trafikförhållandena vid statens järnvägar, att villkoren för upptagande af gods vid anhalter och sidospår hädanefter blefve för allmänheten fördelaktigare än hittills.

Utskottet hemställde emellertid, att Andra Kammaren icke måtte bifalla ifrågavarande motion.

Reservation häremot hade anmälts af herr *Olsson* i See.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr *Olsson* i See yttrade: Som kammarens ledamöter finna af föreliggande utskottsutlåtande, har min motion afstyrkts. Detta har jag naturligtvis såsom motionär icke kunnat gå med

på, utan har måst afgifva en reservation, så mycket hellre som utskottet därvidlag gifvit mig en liten hörnsten att börja bygga på, i det att utskottet säger på sid. 8: »De villkor, kungl. järnvägsstyrelsen sålunda vanligen uppsätter för anordnande af lastplatser och sidospår vid statsbanan, synas vid första påseende verkligen vara för den trafikerande allmänheten nog så hårda.»

Och det är just till följd af att jag funnit de villkor, som vanligen uppställas för dem, som vilja hafva lastplatser eller sidospår till statsbanan, väl stränga och hårda, som jag kommit fram med min motion.

Men efter detta erkännande kommer utskottet med att åtskillig risk är förenad med att tillåta sådana anläggningar och kommer till följd däraf till det resultat, att det afstyrker motionen i fråga.

Som herrarna torde finna, uppräknas på sid. 3 och 4 i utskottets utlåtande alla de villkor, som vanligen bruka uppställas af kungl. järnvägsstyrelsen, då några intressenter vilja hafva sidospår eller lastplatser. Det är icke mindre än 20 punkter. Granska vi dem, skola vi finna, att de innebära en rätt stor börda för dem, som önska sådan lastplats. Jag vill icke förneka, att kanske de allra flesta af dessa villkor äro berättigade, och att de största bördorna böra läggas på intressenterna. Min mening har endast varit, att statens järnvägar borde i någon liten mån bidraga till de kostnader, som äro förenade med sådana lastplatser och sidospår. Utskottet har heller icke helt och hållet förnekat detta, och af kungl. järnvägsstyrelsens utlåtande framgår delvis, att villkoren kunna i vissa fall mildras. Det är ju icke blott intressenterna, som hafva fördel af detta, utan järnvägen får också i någon mån större trafik, ju lämpligare det ordnas för allmänheten för aflämnandet af dess produkter. Och då järnvägen får en större inkomst, borde den också i någon mån deltaga i kostnaderna.

Ett väsentligt skäl för afstyrkandet af min motion har varit, att trafiksäkerheten skulle minskas, om man uppmuntrade anläggandet af sidospår. Detta är sant; men jag har icke påyrkat, att sådana skulle anläggas i någon vidare utsträckning, utan hvad jag yrkat är, att i de fall, där det anses skäligt att tillåta sådana, bör järnvägsstyrelsen deltaga i anläggningskostnaderna och de kostnader, som föranledas af sidospårens begagnande.

Det har framhållits bland annat i utskottets utlåtande, att bevakningen, som på sådana platser måste öfverlämnas åt en enda person, skulle vara riskabel. Det kan ju vara sant, men jag frågar: är bevakningen säkrare, då intressenterna måste betala honom, än då staten i någon mån deltagar däruti?

Utskottet och järnvägsstyrelsen vilja hafva detta såsom en tumskruf eller en garanti, att det icke må komma alltför många

Ang. aflämnande af gods vid anhaltstationer och sidospår å statens järnvägar.

(Forts.)

Ang. aflämnande af gods vid anhaltstationer och sidospår å statens järnvägar.

(Forts.)

ansökningar om anläggning af sidospår på alla möjliga platser. Men jag tror, att det kan vara garanti nog, om man t. ex. bestämmer, att intressenterna skola deltaga i kostnaden med 75 procent — jag nämner denna siffra blott såsom exempel — och statens järnvägar med 25 procent. Det skulle verka därhän, att ingen komme i ogjordt väder och begärde att få anlägga sidospår. Jag vet, att vid en del enskilda järnvägar begagnas den taktiken, att de anlägga sidospår och låta dem, som trafikera dessa spår, betala en viss afgift per vagn. Detta anser jag mycket riskabelt. Ty om man tillåter sidospårs anläggande på sådana villkor, kan det hända, att det blir många, som komma och begära att få lastplatser anlagda, och man måste bevilja det. Om dessa då få betala t. ex. 1 krona per vagn, så blir det för 50 vagnar 50 kronor och för 400 vagnar 400 kronor, men kostnaden kanske går till 400 kronor, ehvad det är flera eller färre vagnar. Om däremot trafikanterna finge deltaga med tre fjärdedelar af kostnaderna, så blefve det 300 kronor i stället för 50 kronor på deras del. Härpå går mitt förslag ut, och det vore ju en garanti för att icke ansökningar skulle framkomma på alltför många ställen.

Vid somliga banor synas trafikanterna alltid kunna erhålla tillstånd att anlägga sidospår, ifall de gå in på hvilka villkor som helst. En järnvägsman, hvilken hördes som sakkunnig i utskottet, en direktör för ett enskildt järnvägsbolag, som sörjer icke blott för lokaltrafik, såsom man eljest säger om de enskilda järnvägarna, utan också har ganska god fjärrtrafik, meddelade, att denna järnväg tillåter upplåtandet af sidospår och lastplatser. Det framgick till och med af hvad han sade, att vill man blott betala, så kan nästan hvem som helst få detta. Men det anser jag riskabelt, ty då kan det blifva alltför många. Jag menar, att det bör vara något, som reglerar, huru många som skola få denna förmån. Järnvägsstyrelsen bör se till, huruvida det för trafiken är lämpligt att göra ett sidospår eller icke. Det hela tyckes således reducera sig till en penningfråga mellan de enskilda och staten.

Det blir då fråga om huruvida man skall tillgodose fjärrtrafiken eller lokaltrafiken. Statens järnvägar tillgodose mera fjärrtrafiken än de enskilda järnvägarna. Men man får icke stirra sig blind på det ena, så att man icke ser det andra, det är min mening om saken. Nog blir det i hvilket fall som helst ganska afsevärda kostnader för dem, som vilja hafva sådana sidospår, äfven om statens järnvägar deltaga i någon ringa mån i kostnaden för underhåll och trafikering.

Jag vill vidare framhålla, att det råder ett fullkomligt osäkerhetstillstånd i detta fall. Villkor sättas upp och skärpas sedan undan för undan, så att intressenterna icke veta, hvar det stannar. Det hänvisas till sextonde punkten i järnvägsstyrelsens

villkor, där det står: »Såsom bidrag till aflönande af platsvakt skola intressenterna erlägga viss afgift per månad för den tid, hvarunder trafik vid platsen för intressenternas räkning uppehålles.»

Här påpekas, att man kan få göra upp om en bestämd afgift. Men hvem är det som bestämmer, att man får begagna sig af denna del af punkten? Är det intressenterna som få säga: vi vilja hafva en bestämd specifikation? Eller är det järnvägsstyrelsen som bestämmer, om den första delen af punkten skall användas eller om intressenterna enligt den senare delen af samma punkt skola gälda allt hvad saken kostat? Det är åtskilligt ovisst i denna sak, så att man vet icke, hvar det stannar.

Vidare finna vi af utskottets utlåtande, hvad jag redan påpekat, att trafiksäkerheten icke skulle blifva tillgodosedd, om det blefve alltför många sidospår. Jag har icke begärt, att det skall blifva flera sidospår, utan endast, att i de fall, då sidospår medgifvas, villkoren må blifva mildare, än hittills varit förhållandet.

Jag yttrade i början af mitt anförande, att utskottet gifvit mig en hörnsten att börja bygga på, och jag skulle vilja tillägga, att det äfven lagt tak på huset. Sedan utskottet framdragit åtskilliga skäl, yttrar det slutligen: »Utskottet förbiser icke den stora betydelsen af att trafiken vid statsbanan upprätthålles på ett sådant sätt, att näringslivets berättigade kraf på lätt tillgängliga och i alla afseenden lämpligt anordnade kommunikationer så mycket som möjligt tillgodoses, och utskottet vill uttala den förhoppning, att kungl. järnvägsstyrelsen måtte oafåtligt hafva sin uppmärksamhet riktad därå, att trafiken, i den mån sådant utan olägenhet kan ske, på allt sätt främjas.»

Utskottet hjälper mig således ännu litet mera, och jag vill framhålla en omständighet, som kommit till min kännedom, sedan utskottet fattade sitt beslut, nämligen att det nog icke blott är trafiksäkerheten, som föranleder att järnvägsstyrelsen ej är så tillmötesgående som önskligt vore. Det har berättats mig, att en fabriksanläggning önskade att få ett stickspår från fabriken till närliggande station; detta kunde emellertid icke beviljas, ehuru det icke kunde anföras några skäl för att trafiksäkerheten icke vore tillgodosedd, ty på platsen i fråga stannade snart sagdt alla tåg. Vi finna således häraf, att järnvägsstyrelsen nog icke är så tillmötesgående som önskligt vore.

Emellertid tyckes utskottet tro, att om man endast vinkar litet om den saken, så skulle järnvägsstyrelsen rätta sig därefter såsom ett lydigt barn. Jag tror dock för min del, att det medfört större kraft och verkan, om utskottet hade tillstyrkt motionen, men då så icke är förhållandet, anhåller jag, att Andra Kammaren måtte afslå utskottets hemställan och bifalla motionen, hvarå jag hemställer, att herr talmannen behagade framställa proposition.

*Ang. afläm-
nande af gods
vid anhalts-
stationer och
sidospår å
stats järn-
vägar.*

(Forts.)

*Ang. afläm-
nande af gods
vid anhalts-
stationer och
sidospår å
statens järn-
vägar.*

(Forts.)

Herr Rune: Motionären synes hafva den uppfattning, att utskottet i motiveringen visat sig behjarta de skäl, som motionären anfört för sitt ifrågavarande förslag. Det är ju så att, när det gäller att väga trafikanternas och järnvägarnas intressen mot hvarandra, vissa känslöskäl finnas, som till en början kunna tilltala. Så äfven i detta fall, och detta är orsaken hvarför utskottet i början uttryckt sig på det sätt, som motionären nämnde, nämligen att vid första påseendet villkoren synas vara nog så hårda. Men när det sedan gäller att pröfva själfva sakskälen, visar det sig, att ett bifall till motionen skulle medföra alltför stor risk.

Motionären har vidare antydt, att han egentligen endast afsett, att statsbanan i någon mån skulle bidra till kostnadernas bestridande. Naturligen är det ett intresse för järnvägarna att uppmuntra trafiken, men det är äfven ett intresse att dessa lastplatser icke blifva för många, och att därigenom leda trafiken till verkliga stationer, som äro anlagda för att uppsuga trafiken.

Om man öfverväger de skäl, som skulle förefinnas för att i någon mån lindra bördorna för dem, som önska anläggande af anhaltstationer, synes det mig, att trafikanternas intressen faktiskt stå emot det allmänna intresset. Då gäller det att, om obilliga fordringar framställas, trafikanterna själfva få vidkännas kostnaderna. De få ju en stor fördel genom att en lastplats anlägges, och kostnaderna äro icke så stora, kanske några få tusen kronor.

Hvilka kostnader få icke de enskilde vidkännas i de trakter, där statsbanan icke går fram, för att få en järnvägsanläggning till stånd? Jo, kommuner och enskilde måste där teckna ganska betydande belopp, 75. 50, å 25,000 kronor, och i allmänhet äro dessa penningplaceringar icke rentabla. De, som bo längst efter statsbanan, synas mig genom denna järnvägsanläggning fått så stora förmåner, att det, om de vilja hafva en ytterligare förmån genom erhållande af lastplatser, icke torde vara obilligt att begära, det de själfva skola vidkännas alla kostnader därför. Det är för öfrigt den enda garanti för möjligen uppstående missbruk, och det kan icke förnekas, att i vårt vidsträckta land, där statsbanan är afsedd att sammanbinda aflägsna delar af landet, fjärrtrafiken skulle lida af anläggandet utaf alltför många lastplatser.

På de af mig nu anförda skäl anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen gifvit proposition å de därunder framställda yrkan- dena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Vidare förelåg till afgörande konstitutionsutskottets utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående de sociala regeringsärendenas sammanförande under ett statsdepartement m. m.

Uti en inom Andra Kammaren af herr *D. K. Bergström* väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 20, i hvilken herr *E. Beckman* i Djursholm instämt, hade motionären föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter pröfning i samband med spörsmålet om inrättande af ett nytt statsdepartement för handel, industri och sjöfart af frågan om de sociala ärendenas sammanförande under ett statsdepartement, med angifvande jämväl i dess benämning af detta dess verksamhetsområde, täcktes till Riksdagen afgifva de förslag till grundlagsändringar, hvartill denna pröfning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning af herr Bergströms förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, vid pröfningen af spörsmålet om inrättande af ett nionde statsdepartement, eller ett departement för handel, industri och sjöfart, äfven ville taga under ompröfning frågan om sociala regeringsärendenas sammanförande under ifrågavarande eller annat departement, med angifvande i benämningen å departementet af detta dess verksamhetsområde, och till Riksdagen afgifva de förslag till grundlagsändringar, hvartill denna pröfning kunde föranleda.

Reservation hade emellertid afgifvits af herr *L. Berg*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till:

Herr Hildebrand, som yttrade: Det är alldeles klart, att, när Riksdagen skrifer till Kungl. Maj:t i ett ämne, detta förestafvas däraf, att någon verklig klarhet icke förefinnes och att Riksdagen således icke fullt kan öfverblicka frågan i hela dess innebörd och alla dess detaljer. Om man således skall aflåta en skrifvelse, bör man ju först taga reda på hvad det är man skrifer om, och det förefaller, att i hvarken motionen eller utskottets betänkande finnes tillräcklig klarhet, hvarom det hela rör sig.

Motionären har föreslagit, att Riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t för att få en utredning verkställd angående de sociala regeringsärendenas behandling, och utskottet har använt samma uttryck och talat om sociala ärenden. Det genomgående

Ang. de sociala regeringsärendenas sammanförande under ett statsdepartement m. m.

*Ang. de sociala regeringens ärendenas sammanförande under ett statsdepartement m. m.
(Ports.)*

draget både i motionen och i betänkandet är detta tal om sociala ärenden, utan att det på något ställe finnes något försök till definition å hvad som menas med sociala ärenden. Det torde dock vara tämligen klart, att det icke är så lätt att bestämma hvad som bör hänföras till denna benämning, och af slutorden i motiveringen till motionen förefaller det mig, som om motionären tänkt sig, att med sociala ärenden endast skulle menas ärenden, som röra arbetsförhållanden. Det står nämligen där, att det gäller för oss att skapa arbetsförhållanden och fostra en arbetarstam, som kunna åstadkomma landets höjande till den materiella utvecklingsgrad etc.

Det förefaller mig, som om det vore meningen att betona, att det med sociala ärenden menas endast arbetarfrågor, men det finnes väl en mängd sociala frågor, som icke endast beröra arbetarne, utan äfven andra samhällsklasser. Hela bostadsfrågan är en fråga, som på det närmaste berör olika samhällsklasser, icke endast arbetarne, men som är af stor social betydelse. Detsamma kan sägas om en del andra frågor, exempelvis lönefrågan, och ser man på denna fråga, blir det oegentligt att till sociala frågor hänföra endast den lönefråga, som berör de egentliga kroppsarbetarna. Man har löne regleringar, som djupt inverka på en ofantligt talrik personal, och icke kan man fränkänna sådana frågor en social innebörd.

När frågan var före år 1905, gjordes en hemställan om aflåtande af en skrifvelse rörande utredning om ett arbetarlagstiftningsdepartement. Det var ett försök till definition, men i den motion, som frambars vid 1906 års riksdag, frångick man detta, och jag kan, såsom sagdt, icke i förevarande motion finna något försök till definition, hvilket gör, att det förefaller mig, som om Riksdagen, om den godkänner utskottets nu föreliggande förslag, skulle komma att affåta en skrifvelse utan att hafva gjort klart för sig på hvad skrifvelsen skulle gå ut, och under förutsättning att icke någon tillfredsställande definition här kan gifvas, tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets hemställan. Jag gör detta icke därför, att jag skulle anse denna utredning i och för sig onödig, men det synes mig, att utredningen borde omfatta mycket mera, än här ifrågasatts. Jag vill erinra om att Riksdagen år 1893 i en skrifvelse framhöll nödvändigheten af en omfattande utredning och särskildt framhöll såsom det mest önskvärda, att ett samfärdselsdepartement kom till stånd, och det synes mig, att, när frågan om inrättande af ett handels- och industridepartement är under utredning, man borde utan vidare kunna vänta, att i samband därmed och på grund af tidigare skrivelser från Riksdagen en uttömmande utredning gjordes om en eventuell förändring af den nuvarande departementsindelningen.

Det synes mig således, dels att denna hemställan om aflå-

tande af en skrivelse är oklar, dels att den icke är tillräckligt omfattande, och i förhoppning om att en utredning i alla händelser kommer till stånd på bättre grunder, än som här föreligga, är det som jag, herr talman, tillåter mig att yrka afslag å utskottets hemställan.

Ang. de sociala regeringens ärendenas sammanförande under ett statsdepartement m. m.
(Forts.)

Herr Beckman i Djursholm: Herr talman, mina herrar! Det märkes, att den siste ärade talaren icke varit närvarande i Riksdagen vid de två föregående tillfällen, då denna fråga behandlats. Hade han det, tror jag att han skulle fått klart för sig, att, äfven om man icke kan precisera hvarje särskildt ärende, som bör betraktas såsom »socialt», man dock i allmänhet har en bestämd uppfattning om hvad med dylika ärenden bör förstås.

Det har i tidigare framlagda motioner ganska ingående framhållits, hvilka särskilda ärenden som från motionärernas sida syntes lämpliga att sammanföra till vare sig ett socialt departement eller, såsom nu är ifrågasatt, till enhetlig behandling inom en byrå för sådana ärenden. Dessa ärenden äro af en ganska mångskiftande natur. Dit ha exempelvis hänförts arbetareförsäkringsfrågan i dess alla olika faser, yrkesinspektionen, skydd mot yrkesfara, arbetsaftal från olika synpunkter, förliknings- och skiljenämndsfrågan, vissa sparsamhets- och kooperativa företag med mera dylikt.

Det synes mig emellertid omöjligt att uppställa en bestämd regel för angifvande af alla ärenden, som böra tillhöra en social byrå. Man måste väga det ena mot det andra; ty understundom kan det hända, att ett socialt ärende är af den beskaffenhet, att, ehuru det måste benämnas »socialt», det dock kan anses böra kvarstå under ett annat departement. Jag erinrar mig i detta afseende ett ganska egendomligt exempel. I den franska lagen, som inrättat ett verkligt departement för dessa frågor, har man från detsamma undantagit säkerhetsåtgärder för grufarbetare. Detta därför, att, säger man, säkerhetsåtgärder äro så nära förbundna med själva grufvornas upptagande, schaktens anordning och dylikt, att alla dessa ärenden helst böra tillhöra en gemensam, särskild institution. Sådana fall kunna, som sagdt, inträffa. Men icke kan man därför säga, att man ej i stort sedt *vet*, hvilka ärenden som äro »sociala»? Och nog kan man mycket väl utreda, huruvida de skola sammanföras med hvarandra under en gemensam, enhetlig och saklig behandling. Det är första gången, mig veterligen, som man här framställt den invändningen, att man, innan den nu föreslagna utredningen vidtages, i hvarje särskildt fall måste bestämdt angifva, huruvida man skall betrakta ett hithörande ärende från öfvervägande social synpunkt eller icke. Man har hittills ansett, att de sociala ärendena, med arbetarefrågan som kärnpunkt, så att säga äro i det allmänna språkbruket så väl kända, att man icke behöfver definiera dem, åtmin-

Ang. de sociala regeringens ärendenas sammanförande under ett statsdepartement m. m. (Forts.)

stone när det endast gäller en utredning om i hvad mån de lämpligen skola kunna sammanföras med hvarandra.

Nu har den ärade talare, som nyss hade ordet, äfven ett annat skäl för sitt afstyrkande: han har jämväl påyrkat, att man skulle gå längre i fråga om utredningen. Ja, detta kunde man visserligen önska. Det kunde vara ytterst viktigt, att åtskilliga andra omständigheter också utreddes. Man kunde ju t. ex. gå tillbaka till det gamla önskemålet om ett kommunikationsdepartement m. m., som för länge sedan hemställdes och verkligen fick till följd inrättandet af ett nytt departement, hvilket dock blef — jordbruksdepartementet. Sedan dess har denna fråga åtminstone i viss mån ansetts undanskjuten. Men icke behöfver detta ha att göra med den nu ifrågavarande saken. Icke blir väl nämnda frågas behandling vare sig undanskjuten eller påskyndad därför, att man nu begär en utredning om på hvad sätt de sociala ärendena lämpligen skola inom ett eller annat departement sammanföras. Såvidt jag kan förstå, täcka dessa båda saker icke hvarandra. Utredningen, så långt en sådan för närvarande torde önskats af motionären, går ju ut på en speciell sak, nämligen hur de sociala ärendena lämpligen skola sammanföras i stället för att nu behandlas inom fem olika departement. Och inom konstitutionsutskottet har upprepade gånger erkänts, att ett sådant sammanförande bör ske.

Jag kan således icke förstå, att de framställda betänkligheterna innebära något, som direkt inverkar på den fråga, hvilken här föreligger. Jag tror, att det är alldeles klart, att man i denna kammare svårligen kan mindre än i Första Kammaren, som redan antagit förslaget, anse, att det icke blifvit upprepade gånger bevisadt, att de sociala frågorna skulle vinna på en enhetlig och mera sakkunnig behandling. Och jag anser icke, att den omständigheten, att man måhända kan ha åtskilliga mera vidtgående önskemål, bör hindra denna så moderata reform. Den skulle ju dock tillmötesgå ett verkligt praktiskt behof och möjliggöra, att ärenden, som i allt fall *måste* inom regeringen handläggas, finge, sedan utredningen burit frukt, handläggas på ett bättre och lämpligare sätt.

Med anledning af hvad jag nu yttrat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Wavrinsky* i Stockholm, *Wavrinsky* i Saltsjöbaden, *Ericsson* i Alberga och *Hammarström*.

Herr von Schéele: Det är i själfva verket, herr talman, två anmärkningar, som hafva blifvit gjorda af den talare, som först uppträdde, men blott en af dem har något fullständigare blifvit af en ledamot utaf konstitutionsutskottet besvarad, hvar-

emot denne endast mera i förbigående berört den andra anmärkningen, hvilken dock, äfven den, särskildt i den utskottets hemställan bifogade reservationen framhållits på ett sätt, som påkallar någon utredning.

Till en början ännu några ord om betydelsen af »sociala ärenden»! Jag ber nämligen få fästa uppmärksamheten på, hurusom det ingalunda är något egendomligt för begreppet *sociala ärenden*, att det till en början befinner sig uti ett oklart läge. Så förhåller sig i själfva verket med alla de begrepp, som på föreställningens väg så småningom bana sig fram till allt större bestämdhet och klarhet. Det är, för att taga ett exempel, samma förhållande med begreppet *pedagogiska frågor*. Det har i Riksdagen förut varit tal om inrättande af en eller flera lärostolar i pedagogik, och här föreligger nu en kungl. proposition om den saken. Men icke har denna sak någonsin blifvit afvisad på den grund, att man icke kunnat klart bestämma, hvad som förstås med pedagogik och pedagogiska frågor. De af herrarne, som hafva erfarenhet på det området, veta nog, att detta är något, hvarom mycket tvistas bland vetenskapsmännen, som alltjämt äro stadda uti undersökning för att erhålla en noggrannare uppfattning däraf. Den man i vårt land, som mest sysslat härmed, har helt nyligen i *Svensk tidskrift för uppfostran och undervisning* skrivit en afhandling om pedagogiken såsom vetenskap, hvari han visar, hurusom denna fråga alltjämt befinner sig i utveckling och man icke kan uppdraga någon gränslinje för hvad som hör till pedagogik å ena sidan mot logik, etik och estetik, å den andra mot fysiologin, psykologin och sociologin. Icke desto mindre anser man det ju nu vara på tiden, att vi vid hvarterda universitetet få en särskild representant för de pedagogiska frågornas vetenskapliga behandling. Jag hemställer till den förste ärade talaren, om icke en viss analogi i detta hänseende är för handen, då konstitutionsutskottet önskar en särskild målsman inom departementalstyrelsen för åtminstone en större del af sociala ärenden, för att bereda dem en mer målmedveten, sakkunnig och enhetlig behandling.

Hvad vidkommer den andra mot utskottet gjorda anmärkningen, så vill jag för min del i viss mån gifva talaren på stockholmsbanken rätt uti, liksom jag gifver reservanten rätt uti hvad han i liknande afseende i sin reservation anført, att det är en brist, att icke uti själfva motiveringen till den framställning, som konstitutionsutskottet här gör, något har nämnts om de sedan 50 år tillbaka hos Kungl. Maj:t gjorda framställningarna om inrättande af ett nytt departement för allmänna arbeten och kommunikationsanstalter. Men, mina herrar, ordet brist kan ju hafva en tvåfaldig betydelse. Det kan antingen innebära ett verkligt fel eller också blott betyda en uraktlåtenhet, beträffande hvilken det hade varit önskvärdt, att den icke förekommit, och

Ang. de sociala regeringens ärendenas sammanförande under ett statsdepartement m. m.
(Forts.)

Ang. de soci-
ala regerings-
ärendenas
sammansfö-
rande under
ett stats-
departement
m. m.
(Forts.)

jag begagnar med tacksamhet det tillfälle, som gifvits både af reservanten och af den förste ärade talaren att klagöra denna sak.

Kungl. Maj:ts första gången 1857 till Rikets Ständer ingifna proposition efterföljdes 1868 och 1885 af propositioner till Riksdagen i samma riktning, men med vissa modifikationer, sista gången med upptagande af landtbruk i främsta rummet, hvaraf följden blef, som bekant, upprättandet af vårt jordbruksdepartement. Frågan om ett nytt samfärdsdeparterement upptogs emellertid af enskild motionär 1893 i förening med förslag om de bägge försvarsdepartementens sammanslagning. Dåvarande konstitutionsutskott uttalade sig i princip för båda förslagen, och denna ståndpunkt torde icke hafva ändrats genom 1905 års riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t om utarbetande af förslag till ett nytt statsdepartement för handel, industri och sjöfart. Herrarne behagade aktgifva på, hurusom alls intet i det föreliggande utlåtandet finnes, som positivt gifver anledning till en sådan miss-tanke som den, hvilken här blifvit af reservanten uttalad därom, att utskottet skulle med sin hemställan velat i någon mån undan-skjuta eller ställa i bakgrunden detta viktiga önskemål, som jag i likhet med säkert de allra flesta bland oss lifligt hoppas måtte snart blifva tillgodosedt.

Därjämte bör bemärkas, att det uttryck, som förekommer i själfva klämman, är, såvidt jag kan förstå, till alla delar riktigt. Där heter det nämligen: »sammansförande under ifrågavarande eller annat departement».

För egen del kan jag icke annat än tillstyrka bifall till utskottets förslag, så mycket mera som detta just innehåller hvad jag hade tillfälle att för ett år sedan från denna plats förorda, men som då icke i sådan form förelåg.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talman-nen gjorda propositioner å de därunder förekomna yrkandena blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 12.

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan uppfördt statsutskottets utlåtande n:o 8, angående regleringen af utgif-terna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—10.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 11 och 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—18.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning af *punkten 19*, angående anslag för arbetsstatistiska undersökningar, begärdes ordet af:

*Ang. de
arbetsstatistiska
undersökningarna.*

Herr Rydén, som yttrade: Herr talman! Den gren af vår statistik, som är anförtrodd åt kommerskollegi afdelning för arbetsstatistik, börjar att spela en allt större roll i landet, och särskildt vill jag hänvisa därtill, att denna statistik mer och mer börjat blifva grundläggande vid bedömandet af lönesatser, hvarom öfverenskommes i privata aftal eller bestämmes i lönerogleringar för statstjänare. I årets statsverksproposition samt i utkomna kommittéarbeten och kungl. propositioner har man antingen indelat betjante i olika löneklasser eller också bestämt s. k. dyrortstillägg att utgå efter olika procent å olika dyra orter eller, såsom för järnvägsbetjante, föreslagit inkvarteringsbidrag, likaledes med olika belopp för olika orter. Till grund för klassificeringen lägges vanligen kommerskollegii statistik öfver lefnads-kostnaderna.

Under sådana förhållanden är det naturligtvis, herr talman, af största betydelse, att denna arbetsstatistik, så långt det är möjligt att erhålla en korrekt sådan, blir tillfredsställande. Jag har dock i någon mån fått min tilltro till kommerskollegii socialstatistik rubbad redan vid studiet af den proposition, som i fjol framlades beträffande höjning af det s. k. bevillningsfria afdraget. Man kan ju icke på detta område gärna granska förhållandena annat än på den ort, där man själf bor och äger erfarenhet. Men när i nämnda proposition och därtill fogade bilagor den stad, jag representerar, med afseende på lefnadsomkostnader ställdes efter Hälsingborg, Halmstad, Eskilstuna, Jönköping, Borås, Kristianstad och Kalmar, hvilken sistnämnda stad särskildt är känd för att vara en relativt billig stad, började jag tänka, att man på det ena eller andra sättet måtte hafva kommit till felaktiga resultat. Sedan dess har en privat undersökning i min hemstad ägt rum, därvid man gått synnerligen grundligt till väga. Den omfattar en tid, som är jämnlöpande med motsvarande tidsperiod för kommerskollegii arbetsstatistik. Primär-

*Ang. de
arbetsstatistiska
undersökningarna.*

(Forts.)

uppgifterna för den nämnda privata statistiken äro, vågar jag säga, mycket vederhäftiga. De stödjä sig nämligen på prisen i saluhallen för hvarje dag under loppet af ett kvartal. Då alla dessa primäruppgifter äro bestyrkta af betjäningen i saluhallen, äro de de tillförlitligaste uppgifter man kan få.

Vid en jämförelse emellan ifrågavarande privata statistik och arbetsstatistiken för samma tid finner man till exempel en så stor skillnad i de uppgifna prisen, att på en sådan vara som ost medelpriset per månad i ena fallet angifves vara 22 öre högre än i det andra, att beträffande nötkött en skillnad i pris enligt den ena och den andra statistiken af 36 öre föreligger, och att i fråga om rödspätta prisskillnaden utgör 43 öre, allt per kilogram räknadt. Detta visar, att kommerskollegii arbetsstatistiska afdelning fått otillfredsställande primäruppgifter. Jag vill icke på något sätt klandra det arbete, som utföres af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, ty jag vet, att där nedlägges ett stort intresse och mycken arbetsamhet, men hvad som brister och gör att en stad på detta sätt kan skjutas undan och komma ned i en oriktig klass, jämförd med öfriga städer, är, att afdelningen saknar möjlighet att skaffa sig de tillförlitligaste primäruppgifterna. Om vi se i årets statsverksproposition, så finna vi, att för dessa primärundersökningar anslås 6,000 kronor. Detta belopp skali fördelas på 24 ombud. Det kan ju ej blifva mer än en liten slant till hvar och ett af dem, och det blir därför i längden omöjligt att för uppdraget förvärfva personer, som kunna ägna saken nödig tid och intresse.

Af 1905 års statsverksproposition finner man, att kommerskollegium hos Kungl. Maj:t begärt ett förhöjdt anslag till de primära undersökningarna för den sociala statistiken, men att Kungl. Maj:t icke upptagit detta i propositionen. Jag föreställer mig, att en af anledningarna till att vår arbetsstatistik kan blifva missvisande just är den, att Kungl. Maj:t varit för njugg, då det gällt att begära anslag. För min del hoppas jag, att vi allt mer och mer få se just den gren af statistiken, hvarom här är fråga, växa i grundlighet och omfång, och om hos Riksdagen skulle begäras ökad anslag för anskaffande af primäruppgifter, så har Riksdagen all anledning att bifalla ett dylikt förslag.

Därjämte kan jag icke underlåta att uttrycka den önskan, att kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik måtte utsträcka sin statistik öfver lefnadsomkostnaderna till omfatta flera orter. Ty det är nödvändigt, i den mån som statistiska utredningar läggas till grund för arbetsaftal i landets olika delar, att så många orter som möjligt komma in under dessa undersökningar.

Herr talman, jag har naturligtvis icke något yrkande utöfver utskottets hemställan att göra i detta fall. Men jag har velat fästa uppmärksamheten särskildt under denna riksdag, då löne-regleringar föreligga för olika kärer och stater, på att det är

nödvändigt att se till, att vi på detta område få ett arbete, som verkligen blir i vidsträcktaste möjliga grad tillfredsställande.

*Ang. de
arbetsstatistiska
undersökningarna.*

(Forts.)

Herr Beckman i Djursholm: Herr talman! De arbetsstatistiska uppgifterna rörande Malmö ha i dag varit föremål för kritik, enär man där kanske icke lyckats vinna så exakta uppgifter, som önskvärdt varit. På det att emellertid intrycket häraf icke måtte bli alltför ensidigt, kan jag icke underlåta att erinra om de svårigheter, med hvilka arbetsstatistiken har att kämpa. Jag skall därvid äfven dröja något vid ett par förhållanden, som berörts af den föregående ärade talaren.

Om jag då först delar upp dessa undersökningar rörande lefnadskostnaderna uti två grupper: undersökningar rörande bostadsförhållanden och undersökningar rörande lifsmedelsprisen, så är det gifvet, att det i fråga om bostadsförhållandena är möjligt att fordra jämförelsevis exakta uppgifter. Och dock kunna äfven här skenbara motsägelser förefinnas. Om man nämligen jämför de uppgifter, som insamlats af kommerskollegiets arbetsstatistiska afdelning, med t. ex. de uppgifter, som vunnits i Stockholm och Göteborg, där man anställt genomförda bostadsräkningar, så finner man, att arbetsstatistiska afdelningens siffror i allmänhet äro något högre. Hvad beror nu detta på? Jo, det beror därpå, att arbetsstatistiska afdelningens källor äro särskildt fackföreningar, verkstadsklubbar, sjukkassor och därmed jämställda associationer, hvilka gifva ett uttryck för hyresförhållandena bland den bättre situerade delen af arbetarebefolkningen. Men de stora bostadsräkningarna däremot upptaga *samtliga* lägenheter af hvad beskaffenhet som helst, äfven de uslaste, och därigenom blir slutsiffran något lägre. Således förefinnes på detta område en prisskillnad, som icke kan bortresoneras. Men om man däraf vill draga den slutsatsen, att dessa siffror icke äro af något värde, så är detta icke riktigt. De äro af värde såsom jämförelsetal för de olika orter, för hvilka de upptagits, och äfven vid en jämförelse från år till år och i afseende på olika tidpunkter för beräkningen.

I fråga om lifsmedelsprisen är det onekligen mycket svårare att verkligen komma till ett godt resultat. Det beror redan därpå — som den siste ärade talaren också omnämnde — att det är så svårt att på de olika orterna med den ringa ersättning, som kan lämnas, erhålla ombud, som äro villiga och dugliga att skaffa de upplysningar, som af arbetsstatistiska afdelningen skola inhämtas. Dessa ombud äro emellertid, tror jag, på väg att skolas till allt större och större förmåga. Men en subjektiv sak, som alltid spelar in, är hvad ombudet har för uppfattning om hvad som bör förstås med »ordinär vara», som priset egentligen skall gälla. Måhända kan detta i någon mån förklara denna prisskillnad,

Ang. de
arbetsstatis-
tiska under-
sökningarna.
(Forts.)

som — jag erkänner det — är mycket svår att tolka, då den är så stor, som den siste ärade talaren uppvisade.

Men äfven hvad dessa uppgifter om lifsmedelspriser beträffar ha de sitt relativa värde. De visa åtminstone, huru det vid olika tider förhåller sig med lefnadskostnaderna på en och samma ort. I någon mån tjäna de ock till ledning vid bedömande af prisförhållandena olika orter emellan.

Det är emellertid rätt egendomligt, att de ombud, som finnas just i de skånska städerna, äro, som jag tror. bland de bästa vi ha. Jag tror också, att den ärade talaren själf skall vara villig att erkänna, att ombuden t. ex. i Lund, Hälsingborg och *Malmö*, hvilka, såvidt jag känner, äro föreståndare för arbetsförmedlingsanstalterna i respektive städer, äro mycket dugliga och säkerligen väl inne i förhållandena.

Men å andra sidan — det vill jag särskildt framhålla — hvad kan man begära för arbete, då man har så obetydlig pekuniär ersättning att lämna? Jag ber därför att på det lifligaste få understryka den önskan, som den ärade talaren här uttalade, nämligen att framställning en annan gång och snart måtte af regeringen komma att göras rörande höjning af anslaget till dessa ombud. Jag är så mycket mer öfvertygad om att Kungl. Maj:t skall snart komma med en dylik begäran, som man vet, att kommerskollegium, under hvilket den arbetsstatistiska afdelningen, som bekant, ingår, upprepade gånger framhållit nödvändigheten af att öka detta anslag. De personer, som hade i uppdrag att planlägga de arbetsstatistiska undersökningarna, ha också gjort samma framställning.

Som bekant, har kommerskollegium nyligen ingått med en framställning om en fastare organisation af den arbetsstatistiska afdelningen, och säkerligen kommer denna fråga att tagas i öfvervägande i samband med den utredning, hvarom Riksdagen nyss hos Kungl. Maj:t anhållit, rörande de sociala ärendenas sammanförande under en enhetlig ledning. Den arbetsstatistiska afdelningen är icke allenast det opartiska öga, med hvilket man öfverskådar arbetsfältet, utan den har också visat sig kunna tjäna som den hand, som ofta användts för att praktiskt gripa in i fråga om medling i arbetstvister o. s. v. Det är väl då gifvet, att den antagligen kommer att bilda ett slags stomme vid de sociala ärendenas sammanförande. Ledsamt vore emellertid, om den utredning om de sociala ärendena, som Riksdagen begärt, skulle hindra, att man så snart som möjligt verkställde en organisation af den arbetsstatistiska afdelningen och åt densamma gäfvade en fastare form. Ett uppskof på denna grund borde väl ej komma i fråga.

Jag vågar således vända mig till herr finansministern — hvilken som medlem af Första Kammaren visat så stort intresse för den sociala statistikens både begynnelse och fortgång —

under uttalande af den förhoppning, att den allmänna önskan, som förefinnes, att den arbetsstatistiska afdelningen både måtte genom regeringens initiativ erhålla ett tillräckligt anslag och organiseras på fast fot så snart som möjligt, måtte blifva förverkligad. Jag tror mig härmed uttala mångas önskningar; ty jag har från olika håll, från såväl arbetare som arbetsgifvare, hört den arbetsstatistiska afdelningen betecknas såsom ett synnerligen nyttigt verktyg för det sociala arbetet i vårt land.

Jag har, herr talman, endast att yrka bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Thorsson: Det kan icke falla mig in att rikta något klander mot det sätt, hvarpå de arbetsstatistiska undersökningarna hittills ha verkställts. Jag är, i likhet med förste talaren, öfvertygad om att det anslag, som för primäruppgifternas uppsamlande finnes, är alldeles otillräckligt, och att afdelningar nödgats anlita personer och korporationer, som frivilligt och utan ersättning insamlat det grundläggande materialet.

Men, mina herrar, när denna statistik både officiellt och enskildt tillmätas så stor betydelse, att den, som herr Rydén anförde, blifvit grundläggande för såväl statens som enskilda arbetsaftal, då är det ej tillräckligt med många och vidlyftiga tabeller, det erfordras då exakta sådana, och det går icke att åstadkomma med nu rådande arbetsmetoder.

Hvilken förlust i penningar och tid skulle icke en strid mellan å ena sidan de organiserade arbetarne och å andra sidan de starkt organiserade arbetsgifvarne föra med sig, om den ena parten åberopar sig på den officiella statistiken, och motparten i känslan af att den är vilseledande vägrar underkasta sig. Jag skall i korthet be få relatera ett fall. Det var nämligen i vårt samhälle fråga om en lönereglering inom sockerindustrien, som berörde 300 arbetare, och därvid begärdes från arbetarnes sida 30 öre i timmen — jag tror det var så — och från andra sidan bjöds något mindre. Då anfördes från arbetsgifvarens representant just med stöd af den hyresstatistik för 1903, som nyss af herr Rydén omnämndes, att arbetarne kunna lefva mycket billigare i Ystad, än hvad de t. ex. kunna göra i Hälsingborg och Landskrona, följaktligen böra de kunna reda sig på ett eller ett par öre mindre, än hvad deras yrkeskanrater på den andra arbetsplatsen ha. Slutligen nödgades arbetarne då böja sig för den argumentering, som sålunda lades framför dem ur den officiella statistiken. De kände med sig, att den var missvisande, men de saknade motbevismateriel.

Det visar sig nämligen af de tabeller, som den föregående talaren citerade och som finnas intagna i den till förra Riksdagen framlagda kungl. propositionen n:o 91, att 1903 utgjorde hyresbeloppet i staden Kristianstad för ett rum och kök 103

*Ang. de
arbetsstatistiska
undersökningarna.*
(Forts.)

Ang. de
arbetsstatis-
tiska under-
sökningarna.
(Forts.)

kronor, i Ystad för ett rum och kök 103 kronor och i Trelleborg för ett rum och kök 128 kronor.

1905 ställde sig hyresbeloppen på följande sätt i dessa tre städer: i Kristianstad för ett rum och kök 118 kronor, i Ystad för ett rum och kök 125 kronor och i Trelleborg för ett rum och kök 112 kronor. Den stad, som varit högst uppe på hyreskalan 1903, har således avancerat nedåt och blifvit den lägsta.

Nu har man svårt att föreställa sig, huru det på tre år kan ske sådana hyresfluktuationer uti dessa tre städer, som äro stadda i ungefär samma hastiga utveckling. Fastän jag tillhör Ystad, måste jag dock tillstå, att Trelleborg varit till följd af kontinentalrouten stadd i hastigare utveckling. Trots således, att Trelleborg utvecklats sig hastigare än den stad jag representerar, hafva hyrorna där sjunkit från 128 till 112 kronor.

Hvad är förklaringen till detta? Jag har icke blifvit i tillfälle utröna, hvilket underlag 1903 års hyresuppgifter hvilat på, men går jag till 1904 års tabeller, visar det sig, att för den stad, jag tillhör, det hyresbelopp för ett rum och kök af 104 kronor, hvartill man detta år kommit, är byggdt på uppgifter rörande fem stycken enrumslägenheter, eller, med andra ord, man har tagit det sammanlagda priset på fem enrumslägenheter för att få fram medelpriset för hyrorna. Det är dock gifvet, att detta är ett för litet antal för att utgöra grunden för en medelberäkning rörande en viss ort, såvida denna icke är mycket liten. Det har synnerligast vid fastställandet af de lägre statstjänarnes löner framhållits, att de skulle tillerkännas löner, som motsvarade hvad man kallar existensminimum, men när man då vill taga reda på huru detta existensminimum ställer sig på olika platser, så har man, så länge dessa tabeller icke äro fullt tillförlitliga, ingen nytta af dem, utan snarare tvärtom.

En annan sak, som icke är synnerligen svår att bestämma med hjälp af uppgifterna, är priset på inackorderingar.

Då finner man af 1904 års tabeller, att priset på inackordering i staden Landskrona utgjorde 12:50 kronor högst, 6 kronor lägst, medelpriset således kronor 8:17. Uti grannstaden Hälsingborg, där man föreställt sig att det är lika dyrt att lefva som i Landskrona, ställa sig dessa pris på följande sätt: högsta pris 7 kronor, lägsta pris 6 kronor, medelpris kronor 6:56. Det kan icke vara möjligt, att denna jämförelse är riktig, utan den måste bero på en felräkning, och denna består däri, att man i den ena staden gått upp öfver gränsen för sådana spisställen, där arbetare i allmänhet intaga sina måltider. På detta sätt har man således kommit upp till en så hög lefnadskostnad i Landskrona, jämförd med Hälsingborg.

Enligt mitt förmenande, måste man ovillkorligen öka anslaget till primäruppgifternas anskaffande, så att man icke onödigt förbrukar arbetskraft för bearbetande af uppgifter, som äro fel-

aktiga, ty då blir resultatet naturligtvis alltid felaktigt. Vill man offra något för detta mål, måste man gå till botten af saken och anslå penningar, så att man kan sätta till folk, som äro vuxna sin uppgift. Nu samlar man dessa uppgifter hufvudsakligen från sjukkassor. Det nämndes visserligen af den föregående talaren, att man äfven får dem från fackföreningar och verkstadsklubbar, men detta torde vara fallet hufvudsakligen i Stockholm, ty beträffande landet i öfrigt vänder man sig till sjukkassorna, hvilka samtidigt med sin registreringsuppgift äfven skola lämna hyresuppgifter.

*Ang. de
arbetstatistiska
undersökningarna.*

(Forts.)

Det har kommit till min kännedom, att man på olika ställen samlar in dessa uppgifter på olika sätt; på en del platser komma styrelsemedlemmarna i sjukkassan tillsammans och resonera om saken och komma då öfverens om, hvilka belopp de skola uppge, utan att närmare undersöka saken, och på dessa grunder uppgör man tabellerna, hvilket allt leder till sådana konsekvenser, som här i debatten antydts.

För att få rättelse i detta från staden Ystad, ha de organiserade arbetarne beslutat att på egen bekostnad företaga en noggrann undersökning om hyres- och lifsförnödenhetsprisen, som sedan skola ställas till kommerskollegii förfogande. Nu kan det tänka sig, att dessa uppgifter, som till följd af denna undersökning komma in, redan därför, att de åstadkommits från de organiserade arbetarnes sida, i händelse de visa något annat resultat än de officiella uppgifterna, skola antagas vara tillkomna i visst syfte för att få såväl hyror som lifsmedel på högsta möjliga prisnivå.

Men jag har det förtroende till dem, som äro ute för att hopsamla dessa uppgifter, att de gå noggrant och sanningsenligt till väga; det gäller att få såväl husvärdar som hyresgäster att lämna ordentliga uppgifter för att få en fast basis att bygga på.

Jag har särskildt begärt ordet för att fästa chefens för finansdepartementet uppmärksamhet på denna sak, i förhoppning, att i nästa års statsverksproposition må uppföras ett större belopp för detta ändamål.

Jag vill ännu en gång betona, att jag icke i någon mån velat uttala klander mot arbetsstatistiska afdelningen för bristande intresse, ty jag är lifligt öfvertygad om att vederbörande med de anslag, de nu ha till sitt förfogande, gjort så godt de kunnat.

Men man kan icke lefva på goda önskingar och goda förhoppningar, när man vill lägga en grund för den sociala lagstiftningen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Det berättigade i det lilla inlägg i denna fråga, jag här under debatten gjort, har nu bestyrkts af

Ang. de
arbetsstatistiska
undersökningarna.
(Forts.)

andra talare, och jag kan därför inskränka mig till att understryka ett par saker för att förebygga all missuppfattning.

För det första att jag med min anmärkning icke har på något sätt velat rikta något klander mot kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, ty jag sätter dess arbete mycket högt, utan denna anmärkning förestafvades uteslutande af intresse att få vår arbetsstatistik ordnad på sådant sätt, att man kan få nytta af den i största möjliga grad.

För det andra vill jag påpeka, att den statistik, som ligger till grund för den kungliga propositionen i fjol, var, om jag minnes rätt, för år 1903, och kommerskollegii nuvarande ombud i Malmö har tillkommit långt senare.

Det är också min öfvertygelse, att det ombud, som vi nu ha i Malmö, är en af de lämpligaste personer man kan få för ett sådant uppdrag, och minst af allt vill jag ha ett sken af klander riktadt mot honom.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 20—23.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
befrämjande
af svenska
alsters afsätt-
ning i ut-
landet m. m.

Härefter föredrogs *punkten 24*, angående anslag till befrämjande af svenska alsters afsättning i utlandet samt till handelsstipendier; och yttrade därvid:

Herr Ljunggren: Jag kan icke underlåta att här tillkännagifva, att inom vissa handelskretsar i landet råder den uppfattningen, att anslaget 30,000 kronor till handelsstipendier i någon mån användts vid sidan om själfva hufvudändamålet. Man har nämligen kunnat iakttaga, att åtminstone för vissa år en väsentlig del af — för att icke säga *hela* — anslaget till handelsstipendier blifvit användt till befrämjande af afsättning i främmande länder af svenska industrialster. Huru mycket jag än skulle vilja arbeta för svenska varors och industrialsters export till främmande länder, kan jag dock icke underlåta att fästa afseende vid anslagens olika natur. Vi hafva 30,000 kronor anvisade för reella handelsstipendier och 20,000 kronor för afsättning af svenska alster i utlandet, men då det nu råkat blifva en sammanblandning af anslagen för dessa båda ändamål, är det en förhoppning bland handelsintresserade i landet att låta hvar sak vara för sig. Skulle det visa sig, att anslaget 20,000 kronor för exportens främjande är för knappt tillmätt, så är det säkerligen en allmän önskan såväl inom exportkretsar som inom andra goda svenskmannakretsar, att anslaget måtte ökas.

Nu veta vi här i kammaren, att, enligt uttalanden från diplomat- och konsulatkommittén, denna sysselsatt sig med utarbetande af förslag till förändrade grunder för utdelning af våra handelsstipendier. Jag för min del skulle också önska, att därvid komme fram förslag att bestämdt skilja mellan anslaget till reella handelsstipendier och anslaget till främjande af exporten. Jag hyser nämligen den uppfattningen, som också delas af många andra näringsidkare, att, om handelsstipendiernas natur är den, att därmed afses studiecändamål, de också böra, såsom äfven framgår af riksdagsförhandlingarna, användas för merkantil utbildning och för språkstudier i främmande länder.

Med uttalande af önskvärdheten af höjning af exportanslaget, så att icke handelsstipendiatanslaget därtill må behöfva användas, vill jag nu icke göra något annat yrkande än om bifall till Kungl. Maj:ts af statsutskottet förordade framställning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Med anledning af den erinran, som den föregående ärade talaren har gjort vid denna punkt, så vill jag gärna erkänna, att det kanske hittills icke gjort sig så fullt klar mening gällande angående skiljaktigheten mellan de uti punkterna a) och b) af här föreliggande hufvudpunkt anvisade anslag. Af den omständigheten, att dessa anslag upptagas under en och samma punkt, framgår ju också, att man ansett dem vara af ganska gemensam art och att det är likartade ändamål, som med såväl det ena som det andra anslaget skola tillgodoses.

De 20,000 kronor, som här under punkt a) omnämnas, hafva hitintills — det vill säga under innevarande år — blifvit i enlighet med kommerskollegi förslag använda på följande sätt: till en mejeriagent eller landbrukskonsulent i England hafva såsom arfvode beviljats 7,500 kronor, och till resekostnader samt expenser för honom hafva beräknats åtgå 6,000 kronor, och vidare har till en fiskeriagent i Tyskland anvisats ett belopp af 5,000 kronor. Detta gör tillsammans 18,500 kronor. Återstoden, 1,500 kronor, har reserverats för blifvande ändamål. Således, oaktadt anslagets något vidsträckta titel: »till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svensk industri och svenska näringar», hafva af detta anslag medel utgått endast till två å stället bofasta personer, den ene i England och den andre i Tyskland, med uppgift för dessa att inom nämnda båda länder söka befrämja afsättningen inom vissa specialgrenar af den svenska exporten.

Hvad det andra anslaget, det å 30,000 kronor, beträffar, så har däraf utdelats belopp till handelsstipendiater, hvilka skulle under kortare tids vistelse i olika länder studera möjligheterna för den svenska exporten att kunna sträcka sig dit och i detta afseende inleda förbindelser, som sedermera skulle kunna än

*Ang.
befrämjande
af svenska
alsters afsätt-
ning i ut-
landet m. m.
(Forts.)*

*Ang.
befrämjande
af svenska
alsters afsätt-
ning i ut-
landet m. m.
(Forts.)*

vidare utvecklas. Detta har således varit afsikten med de handelsstipendier, som hittills utdelats. De härför tillgängliga medlen, 30,000 kronor, hafva under 1906 dels åtgått till s. k. fortsättningsstipendier, alltså till sådana personer, som förut haft stipendium för samma ändamål — nämligen två i Ryssland med vardera 1,500 kronor, en i södra Afrika med 3,000 kronor, en i Mexiko med 3,500 kronor, en i Peru med 4,000 kronor samt en i södra och östra Asien med 4,000 kronor, inalles således 17,500 kronor — dels ock tagits i anspråk för under sagda år nytillkomna handelsstipendier, en i La Plata-länderna med 2,833 kronor 33 öre, en ytterligare i Ryssland med 1,500 kronor, en i Ost-Asien (särskildt Japan) med 4,500 kronor, en å Madagaskar med 4,000 kronor och en i södra Amerika (Argentina) med 1,000 kronor, tillsammans 13,833 kronor 33 öre. Sammanläggas de båda slutsummorna, blir hela det belopp, som utgått till ifrågakande ändamål, 31,333 kronor 33 öre. Öfverskottet öfver de 30,000 kronor, som utgöra anslagets belopp, består i reservationer å detta anslag från föregående år. Dessutom har, jämväl under år 1906, å 20,000-kronors-anslaget uppstått ett öfverskott å 1,500 kronor, hvilket användts till ett fortsättningsstipendium i Ryssland.

Således har, såsom jag redan framhållit, den skillnaden hittills gjorts emellan ifrågavarande båda anslag, att det ena, det å 20,000 kronor, användts till underhåll af särskilda personer, bofasta i de båda beträffande länderna, England och Tyskland, och det andra, å 30,000 kronor, tagits i anspråk för utdelande af stipendier till personer, som studerat handelsförhållandena i olika länder, vidt skilda från hvarandra, och som på samma gång sökt verka för möjliggörandet af svensk export dit. Jag vet nu icke, om det kan anses vara någon orätt i att på detta sätt använda det sista anslaget, men det vill åtminstone synas mig, som om, ifall dessa stipendier, på samma gång de inhämta insikter i hvad de kunna tillgodogöra sig själfva därute, också undersöka möjligheterna för den svenska exporten att kunna sträcka sig till dessa af stipendiaterna besökta länder — det synes mig, säger jag, som om anslaget därmed i alla fall varit till ganska stor nytta.

Emellertid är, på grund af den framställning, som den föregående ärade talaren omförmälde, kommerskollegium för närvarande sysselsatt med att öfverväga, hvilka ändringar skulle kunna vara tänkbara för att anslaget skall kunna komma till ännu större nytta, än hvad man hittintills kunnat vinna med detsamma. Och att jag därvidlag skall med största intresse följa denna undersökning samt söka tillse, det resultatet af densamma skall medföra ett så praktiskt användande af anslaget som möjligt, därom torde jag icke behöfva afgifva någon försäkran.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 25—32.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 33 och 34.

Lades till handlingarna.

Punkten 35.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Statsutskottets härefter föredragna utlåtande n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af ett nytt hvalmuseum, blef af kammaren godkänt.

§ 14.

Slutligen föredrogs och godkändes Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 7, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnandet af apoteksväsendet efter utgången af år 1920.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 15.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag

dels, n:o 1, till riksdagsbeslutets ingress, och,

n:o 2, till riksdagsbeslutets slutmening,

dels ock till paragrafer i riksdagsbeslutet;

n:o 3, angående bankovinsten,

n:o 4, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken,

n:o 5, angående förhöjning af lägsta viktsatsen för inrikes bref,

n:o 6, angående vissa ändringar i gällande förordning angående stämpelafgiften,

n:o 7, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskonteret,

n:o 8, angående val af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare,

n:o 9, angående internering af alkoholister,

n:o 10, angående ändring af 18 kap. 16 § strafflagen, och

n:o 11, angående verkställd granskning af fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskonteret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lämnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvarsdepartementet;

n:o 47, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om en ny förbindelseled mellan Baggensfjärden och den inre Stockholmsskärgården;

n:o 48, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till utgifvande af en uppslagsbok, innehållande kortfattade upplysningar angående 1907 års Riksdag och dess arbete;

n:o 49, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i frågor rörande anslag under riksstatens tredje hufvudtitel; och

n:o 50, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i frågor rörande anslag under riksstatens nionde hufvudtitel;

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 10, angående herr C. A. Lindhagens motion, n:o 160, angående nya grunder för upplåtelse af Hvitfeltiska stipendieinrättningens skärgårdslägenheter; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillsättning af prästerliga tjänster.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>J. Eriksson</i>	i Lindehult	under	6 dagar fr. o. m. d. 18 mars,
»	<i>A. Magnusson</i>	i Salstad	»	3 » » » » 19 »
»	<i>S. M. Petersson</i>	i Snällebo	»	5 » » » » 18 »
»	<i>E. R. W. Hedenstierna</i>		»	2 » » » » 18 »
»	<i>J. E. Ericsson</i>	i Alberga	»	10 » » » » 25 »
»	<i>K. Starbäck</i>		»	2 » » » » 18 »
»	<i>J. Bromée</i>	i Billsta	»	10 » » » » 18 »
»	<i>K. F. G. Almqvist</i>		»	3 » » » » 17 »
»	<i>C. F. Vahlquist</i>		under den 20 mars,	
»	<i>A. J. C. Christierson</i>		under	3 dagar fr. o. m. d. 19 »
»	<i>H. Eriksson</i>	i Elgered	»	10 » » » » 20 »
»	<i>G. Thavenius</i>		»	7 » » » » 16 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,51 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.

Rättelse

i Andra Kammarens Protokoll häft. n:o 22.

Sid. 62, rad. 8 nedifrån *står*: ekonomisk.
läs: oekonomisk.
